

Pravice in dolžnosti članov ZZB NOV v novem statutu

Statut je temelj vsake organizacije. Od njegove vsebine, določil posameznih njegovih členov in natančnosti njihove stilizacije je v marsičem odvisno delo in s tem seveda tudi uspeh organizacije.

Kako zelo se je tega dejstva zavedala komisija za izdelavo statuta na ustanovnem kongresu Zveze združenj borcev NOV, ki je bil v Beogradu 1. 1962, smo bili priča vsi, ki smo prisostvovali temu kongresu. Tri dni so člani komisije razpravljali o novem statutu, ga oblikovali, spreminjali in dopolnjevali, a ko je plenem že končal vse drugo delo, statut še ni bil povsem oblikovan. Komisija je poročala o svojem delu in o težavah pri natančnejšem oblikovanju posameznih členov, poročala je tudi o načelih, o organizacijski strukturi in o izdelani obliki statuta. Kongres je poročilo sprejel in pooblastil izvoljeno predsedstvo, da pred objavo statuta poskrbi za njegovo natančnejšo oblikovanje.

Kljub vsemu trudu in naporu delu so se pri izvajanju statuta ZZB NOV Jugoslavije pokazale posamezne pomanjkljivosti. Tudi razvoj našega družbeno političnega življenja in spremembe v teritorialno političnih enotah — v Sloveniji so bili medtem ukinjeni okrajši — so razlogi, ki terjajo določene spremembe v našem statutu.

Važno je pri vsem tem naglasiti, da je z objavo osnutka ZZB NOV Jugoslavije omogočeno tako vodstvom organizacij kakor tudi članstvu, predlagati razne spremembe in dopolnitve, da bo komisija za statut na letošnjem kongresu imela mnogo lažje delo od komisije na ustanovnem kongresu.

O bistvenih spremembah, ki so v osnutku predvidene v pogledu ustanavljanja Zvez združenj borcev NOV po občinah in o tem, da bodo združenja v prihodnje le še v krajevnih skupnostih, naselijih, vaseh in podobno, smo že pisali. Ne bo pa odveč, če se takrat pomudimo nekoliko ob pravicah in dolžnostih članov.

V dosedanem statutu so pravice članstva opisane v 23. členu, a dolžnosti v 24. členu. V osnutku sprememb in dopolnitev tega statuta pa so pravice in dolžnosti zajete v enem samem, in to 9. členu. Toda iz stilizacije le-tega je videti, da so tako pravice kakor tudi dolžnosti opredeljene natančneje kot doslej in da so nekatere postavke tudi razširjene. To opazimo že takoj ob prvi točki zadevnih členov v statutu in v osnutku sprememb. Dosedanja stilizacija pravi, da je pravica člana, da na sestankih združenja izraža svoje mnenje in stavi predloge... v osnutku pa je določeno, da na sestankih organov združenja in Zveze in v javnosti pove in brani svoje predloge, posebno tiste, ki so pomembni za člane združenja, in da zahteva odgovor na zastavljena vprašanja od kateregakoli organa združenja in Zveze.

Če primerjamo ti dve določili, opazimo, da je v predlogu novega statuta razširjena pravica člana, zastopati svoja mnenja oziroma predloge ne samo na sestankih združenja, marveč tudi na sestankih organov Zveze. Tudi nadaljnja stilizacija te točke vsebuje razširitev dosedanjih pravic članov.

To smo navedli samo v ilustraciji, kajti člen 9. osnutka novega statuta je precej obsežen, zato bi se morali s primerjavo vseh izboljšav zadržati le predlogu. Ne gre namreč, da bi v tem članku primerjali vse točke o pravicah in dolžnostih, ker je njegov namen le opozoriti na spremembe. Ker pa so prav gotovo že v mnogih združenjih razpravljali o osnutku sprememb in dopolnitev statuta ZZB NOV Jugoslavije, so verjetno že sami ugotovili navedene in tudi druge spremembe ter izboljšave in se o njih tudi podrobneje pogovorili.

K temu bi bilo umestno pripomniti še to:

Ker so v novi stilizaciji statuta združene pravice in dolžnosti v en sam člen, bi kazalo temu členu priključiti še 17. člen, ki pravi, da imajo člani združenja pravico pošiljati predloge pritožbe in prošnje vsem organom združenj in Zveze.

Ugotoviti je vsekakor treba, da je osnutek novega statuta Zveze skrbno izdelan in da bo, ko ga bodo tudi delegati na kongresu dopolnili še z raznimi predlogi, prav gotovo dobra pod-

laga za neovirano delo in nadaljnji razvoj združenj in Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije. To je mogoče pričakovati toliko bolj, ker so v osnutku precej podrobno opisane tudi naloge združenj in njihova organizacija. V. M.

Pouk zgodovine NOB pomembna oblika prenašanja tradicij revolucije

Že večkrat je bilo slišati kritične pripombe o tem, v kakšnem obsegu se mladina seznanja z zgodovino NOB. Zato smo Zavedu za napredek šolstva SRS zastavili več vprašanj o pouku zgodovine NOB v osemletkah in srednjih šolah.

Vprašanje: Program poučevanja zgodovine NOB?

Odgovor: Pouk zgodovine NOB je v šolah razdeljen na štiri stopnje. Prva vključuje učence 1., 2. in 3. razreda osemletke, ki zgodovino NOB poslušajo v okviru predmeta spoznavanje prirode in družbe. Na drugi stopnji — 4. in 5. razred — je snov vključena v spoznavanje družbe, na tretji pa v pouk zgodovine NOB v 8. razredu osemletke. V 4. razredu gimnazije in na strokovnih šolah se na četrti stopnji seznanjajo z zgodovino NOB pri splošnem pouku zgodovine ter v okviru predmeta zakonodaja in razvoj ljudske oblasti.

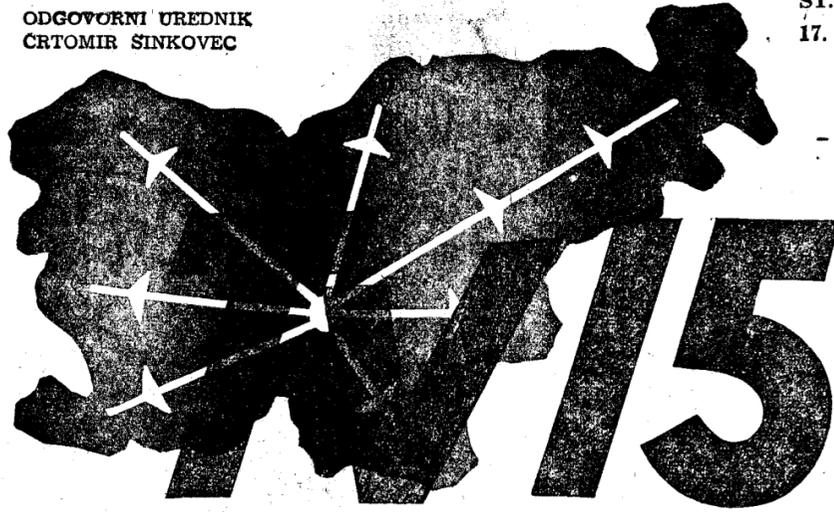
Vprašanje: Obseg seznanjanja z zgodovino NOB?

Odgovor: Pouk NOB se od 1. do 5. razreda osemletke odvija v okviru predmeta spoznavanje prirode in družbe. Tu odpade na poučevanje NOB približno četrtina učnih ur. Od pouka zgodovine v 8. razredu (okrog 64 ur) pa odpade na temo iz NOB okrog 20 ur, medtem ko se v 4. razredu gimnazije učijo zgodovino NOB od 15 do 17 ur na leto.

Vprašanje: Kako je vsebinsko razdeljena snov pouka NOB?

Odgovor: Zgodovino NOB obravnavajo od 1. do 3. razreda v prvi vrsti v zvezi s spominskimi dnevi, državnimi prazniki, delovanjem narodnih herojev in podobno. Tu ne gre za sistematično podobo razvoja NOB, temveč za spoznavanje moralnih kvalitete NOB: herojstva, tovarištva, medsebojne pomoči, zaščite izkoriščenih itd. V 4. razredu se pouk o NOB navezuje na širšo okolico šole in sistematično očrtuje tamkajšnji razvoj narodnoosvobodilnega gibanja. Tak način poučevanja zgodovine NOB zajema naslednje obširne teme: partizanski boji v hribovitih predelih, podobe z osvobodjenega ozemlja, revolucionarno delovanje zaslužnih borcev za svobodo in podobno. Tudi o pomenu državnih praznikov se učenci mnogo učijo. V 5. razredu pouk že obsega narodnoosvobodilno borbo v jugoslovanskem merilu: otoka Rab in Vis, Beograd med

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR ŠINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto III
ST. 32
17. VIII. 1965

● Tudi ti naj odgovarjajo

Prav tako kot špekulativnosti v nekaterih delovnih organizacijah pa stopimo na prste tudi tistim vedilnim ljudem v občinskih skupščinah, ki se kljub ponovnim opozorilom še vedno naravnost rogajo vsem dogovorom o ravni center dopuščajo ali pa celo spodbujajo divljanje cen. Takšno ljudje, ki nikakor ne morejo doumeti, v kakšen položaj spravljajo s tem delovnega človeka in ki s svojim početjem tudi resno ovirajo celotno izvajanje reforme, pokličimo na odgovornost v politične organizacije, pred kolektive, neposredno pred volilce, pa tudi pred sodišča, hkrati s špekulanti iz delovnih organizacij.

Delo — 8. VIII. 1965

● Na račun zvišanja cen elektriki

Verjetno ni v Sarajevu sestanka družbeno-političnih organizacij o izvajanju gospodarske reforme, na katerem ne bi kritizirali elektro-distribucijskega podjetja »Valter Perić«, kjer so pred nekaj dnevi širokogrudno izplačal 95 milijonov dinarjev na račun »ostvarjene razlike v prvih šestih mesecih«. Vsak član tega kolektiva je te dni dobil povprečno poljubno »osnovno dohodek«, a posamezniki tudi več kot 230.000 dinarjev.

Borba — 5. VIII. 1965

● Pozabili so na odgovornost

odsotnost posameznikov, ki s najboljšo strokovno pristojnostjo ali politično najbolj odgovorni za reformo, je imelo ponekod za posledico improvizacije pri določanju cen. Po tem, kar smo lahko dosegli zvedeli in ugotovili, takšnih posledice, ki jih lahko izsledimo, so prebuda občina, s katero bi družba plačala lagodnost in trenutno ugodje nekaterih.

Komunist — 6. VIII. 1965

● Mraz v avgustu?

Na današnjem posvetovanju na ljubljanskem okrožnem tožilstvu proti navjalcem cen so povedali tudi to: gostinsko podjetje v Kočevju je napisalo v kalkulaciji, da je podražilo nočnine za 200 di-

Besede in dejanja

stroškov za reprezentanco in iznajdarje, ker so se podražila drva. V Kočevju mora biti zelo mrzlo, če v avgustu kurijo v sobah z drvmi.

Delo — 10. VIII. 1965

● Precejšnje notranje rezerve

V minulem letu so se povečale dnevnice, pavšali in potni stroški v naši republiki kar za 47%, rekarni stroški so porasli za 32 odstotkov, nič manj očiten ni porast

ske pesmi. Tudi ekskurzije mnogo koristijo pri seznanjanju mladine z NOB, prav tako tekmovanja v poznavanju NOB za značke narodnih herojev, Pionirske igre, obiski muzejev NOB in predavanja o državnih praznikih.

Vprašanje: V katerem razredu pridobi učenec najpopolnejše znanje o dogajanjih med NOB?

Odgovor: V 8. razredu osemletke, v okviru zgodovinskega pouka. Novi učni načrt pomeni predvsem na področju zgodovine NOB veliko izboljšavo poučevanja. Tu se učenci seznanjajo z dogodki ob pristopu stare Jugoslavije k trojnemu paktu, napad na Jugoslavijo, proučujejo okupacijo in razkosanje Jugoslavije, pomen organizatorja

okupacijo, delovanje ustašev, bitka na Sutjeski, napad na Drvar in podobno. V 6. in 7. razredu učitelji uporabljajo tematično NOB samo priložnostno za primerjavo revolucionarnih gibanj po svetu: Pariška komunna, Kuba, Vietnam, Kongo. Mnogo stikov mladih z revolucijo omogočajo tudi slavisti — umetniška Beseda o NOB, proza in poezija ter dramska dela, likovni pedagogi — motivi iz borbe ter glasbeni pedagogi — partizan-

Dvajsetletnica, odkar so Američani vrgli na Hirošimo atomsko bombo, je odjeknila po vsem svetu in sprožila silen klic po miru ter protest proti vojnim hujskačem in političnim avanturistom. Človeštvo hoče živeti, človeštvo ne mara vojne in atomske smrti! Atomsko energija naj se uporablja le v miroljubne namene, za povečanje blaginje človeštva! Po vsem svetu naj se uveljavi aktivna koeksistena kot ofenzivna pot k upostavitvi trajnega miru in zmage socializma na svetu!

»NIKOLI VEČ HIROŠIME!«

Je naslov te slike. (Njen avtor je mehiški slikar Quinteres Gomez Adolfo. Razstavljena je bila na V. mednarodnem grafičnem bienalu v Ljubljani.)

vstaje KPJ, začetke vstaj v posameznih republikah ter važne mejnike v razvoju NOB jugoslovanskih narodov: Užiška republika, Prva proletarska brigada, Kozara, roška ofenziva, 1. in 2. zasedanje AVNOJ, mednarodno priznanje NOB Jugoslavije, osvoboditev Beograda, proglasitev republike.

Vprašanje: Kakšen je pouk zgodovine NOB v gimnazijah in srednjih strokovnih šolah?

Odgovor: Dijaki obravnavajo dogodke iz NOB tudi v 4. razredu gimnazije, v istem obsegu, vendar mnogo temeljiteje in podrobneje. Na srednjih strokovnih šolah pa je na žalost premalo časa za tako delo kot v gimnazijah; učenci ne pridobijo gimnazijah; učenci ne pridobijo (NADALJEVANJE NA 6. STR.)

rednih stroškov v poslovanju gospodarskih organizacij. Toda pogejmo si še nekatere absolutne številke: Samo administrativni izdatki socialnega zavezanja so dosegli minulo leto 3,4 milijarde dinarjev. Javna uprava nas stane — upoštevaje samo osebne dohodke in ne vse druge stroške 1,5 milijarde. Komentar k številkam pa je lahko kaj kratak: mar res potrebujemo tolikšno administracijo, mar res ne bi mogla biti za kako milijardo cenejša, pri tem pa vsaj toliko kot doslej, če ne še bolj učinkovita.

Delavska enotnost — 5. VIII. 1965

● Nagradi je sledila aretacija

Komaj so se v vasi Zmajevo pomirili duhovni zaradi dveh zdravnikov, ki se nista mogla in zaradi katerih se je ta vas razdelila na dva sovražna tabora, so za presenečenje »neskrbeli« preiskovalci, ki so aretirali direktorja tovarne Zmajevo zaradi vrste nepravilnosti, katerega pa je delavski svet pred kratkim nagradil za »uspešno« delo s 700.000 dinarji.

Delo — 6. VIII. 1965

● Nepismeni vodja evidence

V rafineriji nafte v Bosanskem Brodu so te dni zborovali komunisti in razpravljali o položaju kolektiva v novih okoliščinah za gospodarjenje. Ugotovili so... Toda v kolektivu imamo 300 delavcev brez osnovne šole, 120 delavcev na odgovornih mestih brez ustrezne kvalifikacije in 40 učencev v administraciji brez srednje strokovne izobrazbe. V obratu Energan je na primer 12 nepismenih. Nepisnem je celo tisti, ki ima nalogo delati analize vodne pare in voditi evidenco.

Komunist — 6. VIII. 1965

● Zvišanje cen se jim že maščuje

V industrijsko-kmetijskem kombinatu »Servo Mihalič« v Zrenjaninu, kjer je zaposlenih 6500 delavcev in ki prinaša prav gotovo polovico dohodka v zrenjanjski komunni, so ugotovili, da je podražitev krvavo vplivala na prodajo njihovih proizvodov, ker jih ne trguje enostavno in učinkovito. Po najnovejši podražitvi mesa za 2, do 71 odstotkov so v hladilnikih za bekone in tovrne konzerve »Bek«, enem od boljših kombinatov občutno narasle zaloge, ki pretirajo dovesti do najhujšega — do prekinitve proizvodnje.

Borba — 9. VIII. 1965

ORGANOVA BELEŽNICA

Dobrih štirinajst dni je, odkar je v veljavi — s praktičnimi inštrumenti — nova gospodarska reforma. Povsem jasno nam mora biti vsem, da je to pravzaprav šele začetek in da bomo čutili vplive gospodarske reforme šele čez čas. Tedaj, ko se bo tržišče po sedanjih prvih ukrepih umirilo in konec koncev našo svoje pravo mero, tisto, katero od reforme sploh pričakujemo. Pisali smo že — in tudi steherni dan govorimo — o cenah. Kajpada je to tudi razumljivo, saj smo posledice reforme najprej tudi občutili na lastnih žepih, ko so se cene močno povečale, ponekod celo v taki meri, ki presega vse razumne meje pametnega in treznega gospodarjenja. Vendar se ob vsem tem vsiljuje kopica vprašanj, med katerimi bi omenili le eno: ● Kako to, da so lahko sklepali o spremembah le v ozkem krogu posameznikov v delovnih organizacijah in da so pravzaprav bile opravljene kalkulacije novih cen v večini primerov brez potrditve organov delavskega samoupravljanja? ● Kljub naglici, ki je bila deloma razumljiva, se zastavljajo tudi vprašanja, ali niso posamezniki izrekli s takimi svojimi postopki nezaupečno samoupravljanju, misleč, kaj pa bodo delavski sveti vedeli o vsem tem? ● Izgovarjali so se, da še ni temeljitih izračunov in da bo delavski svet ali upravni odbor že lahko sklepal o vsem, »ko bo vse jasno, ko bodo vse cene in druge podražitve jasne...« (Toda, če so bile kalkulacije znane posameznikom, saj so jih vendar izračunali, ali ne bi mogli o tem sklepati že tudi organi delavskega samoupravljanja?) In tako naprej... Zdaj moramo marsikje »jemati besedo nazaj«. In prav je tako! Toda — pri teh sicer administrativnih ukrepih — nastopa več težav, kot pa jih je lahko kdorkoli predvidel! Za dinar ali dva, za pet ali deset dinarjev, za odstotek ali pet odstotkov, kolikor so morali in bodo morali znižati poprej vrtoglavo zvišane cene, je treba mnogo prepričevanj, govorjenja in kdo ve kaj še vse, medtem ko je samo zvišanje bilo opravljeno kar čez noč!

Odkod tak odpor proti zniževanju, medtem ko je bilo zviševanje opravljeno soglasno, ne da bi trenili z očesom? ● Sele zdaj, ko mnogim posameznikom pa tudi delovnim kolektivom zaradi ukrepov izvršnih svetov in komun v neki meri leče voda v grol, bodo organi delavskega samoupravljanja sklepali o svojih ukrepih — o cenah, osebnih dohodkih in podobno. Sele zdaj bodo organi delavskega samoupravljanja dobili besedo, tisto pravo in potrebno! Slišati pa je že iz ust nekaterih posameznikov, odgovornih posameznikov v podjetjih, češ, vidite, »tako je pač sklenil delavski svet, kaj mi moremo za to!«

Besedo samoupravljavcem!

Zato se mi zdi — da je najbolj umestno, če najostreje rečemo: »Dajmo besedo samoupravljavcem!« Ni da bi se bali njihovih odločitev! Nasprotno! Prepričan sem, da, če bi njim dali besedo že poprej, ne bi prišlo do takih anomalij! Naši delovni kolektivi so pokazali za prenekaterikrat mnogo zrelosti in preudarnosti. Znali so največkrat izbrati najboljše od dveh. Za vse! Nič novega ne povemo, če rečemo, da je gospodarska reforma proces in ne enkratni akt! Tudi uveljavljanje sedanjih cen ne pomeni konca te reforme. Tržišče samo bo pokazalo, kdo je bil zrel in kdo je delal račune brez krmčarja. In prav zategadelj čaka organe delavskega samoupravljanja temeljito delo, vsakdanje delo in spremljanje vseh premikov v našem gospodarskem in družbenem dogajanju. Javnost pričakuje od njih vse to! Delovni človek utemeljeno pričakuje od reforme boljši in predvsem pravičnejši kos kruha in je pripravjen tudi z vsemi silami boriti se zanjo. Pošteno! In prav zaradi tega morajo biti ribarjenju v kamen šteti dnevi... IZTOK AUŠEC

Zelo ostro so kritizirali ameriško politiko v Vietnamu na svetovni konferenci, ki so jo sklicali: japonska socialistična stranka, sindikati in mirovne organizacije v Tokiju. Zbrali so se zastopniki iz enajstih dežel. Zastopnik francoske sindikalne organizacije je odločno nastopil proti ameriški politiki.

Indonezija je nacionalizirala petrolejsko družbo — eno ameriško, angleško-nizozemsko in druge.

Naser, predsednik Združene arabske republike in saudijski kralj Fejsal se bosta sestala, kakor so napovedali minuli teden. Niso pa še objavili časa in kraja sestanka. Sestanku pripisujejo velik pomen.

Umrl je bivši jakonski in ministerski predsednik Ikeda. Lani je iz zdravstvenih razlogov odstopil. Predsednik je bil štiri leta in pol.

Kar 14 ladij bodo ZDA prodale ali podarile Braziliji, Peruju, Čilu in Venezueli, da »bi okrepile obrambno moč latinskoameriške mornarice.«

Luno je fotografirala sovjetska vesoljska ladja »Zond 3« prejšnji mesec, kar so zdaj objavili, ki so zbrali in ocenili fotografije, ki so jih sprejemali iz daljave dveh milijonov kilometrov. Pravijo, da so fotografije zelo jasne ter natančne. Imajo pa toliko večjo vrednost za znanost, ker je fotografirana tista stran Lune, ki je stalno obrnjena od Zemlje.

V Angliji ni zaželen madžarski diplomat, tretji sekretar madžarskega veleposlaništva v Londonu, Geza Ribka. Angleška vlada je zahtevala, naj Ribko odpokličejo. Ni pa znano, zakaj se jim je zameril.

Prihodnji ameriški vesoljski polet z ladjo »Gemini« naj bi se po ameriških napovedih začel že v četrtek, imel bi pa poseben pomen, ker bi bil doslej najdaljši, saj bi naj trajal osem dni. Izbrali so astronauta Gordona Coopera in Charelsa Conrada. V načrtu je, da bosta Zemljo obkrožila 121-krat, nakar se bosta 27. t.m. spustila na Atlantsko morje, okrog 800 km jugovzhodno od Bermudov. Cooper je že bil enkrat na vesoljskem poletu, in sicer maja 1963.

Spet pripravljajo nekaj posebnega v Sovjetski zvezi, kakor domnevajo poročevalci svetovnih listov v Moskvi. Mislijo, da bodo ob dnevu sovjetskega letalstva izstrelili novo veliko ladjo, najbrž vrsto »proton«. Preizkusili so že najnovejšo in najmočnejše rakete, precej močnejše od ameriških. Menijo, da bo ta dogodek še mnogo pomembnejši od tistega, ko je Leonov med poletom izstopil iz vesoljske ladje. Vendar pa ni treba že pričakovati poleta na Luno, saj bodo najbrž poprej še izstrelili v vesolje vmesno postajo, ki jo bo treba po kosih sestaviti daleč zunaj zemeljske privlačnosti.

Dogodki tedna

Iz pakistana se vtihotaplja nevarni sovražnik Indije. V petek so napadli policijski postajo v predmestju Srinagarja, glavnega mesta indijske države Džamu in Kašmir. Streljanje je trajalo kar pet ur. V Indiji so pred tem indijski vojniki v spopadih s Pakistanci ubili že 109 vsiljivcev, ki vdirajo čez mejo z določenimi nameni. Sodiijo, da je prešlo v Indijo že kakih 1200 do 2000 oboroženih Pakistancev, ki bi naj zanimali in razširili gverilsko vojskovanje.

Francija je dodelila naši državi 60 milijonov frankov kredita na podlagi pogodbe, ki so jo v petek podpisali v Parizu. Kredit bomo porabili za nakup reprodukcijskih potrebščin in potrošnega blaga.

Na ulice je šlo 6000 črncev v Los Angelesu demonstrirati, da bi policija izpustila nekega njihovega človeka. Policija je surovo nastopala proti demonstrantom. Več ljudi je bilo ranjenih, enega pa so policaji celo ubili. Nastopilo je kar 500 policajev proti razmeroma majhnim množicam. Potem so se nemiri razplamteli v pravo bitko kakor v državljanski vojni. Število mrtvih narašča, ranjenih pa je že več sto črncev.

Za izrednega in pooblaščenega jugoslovanskega veleposlanika v Angliji je imenovan Dušan Kveder. V diplomatski službi je že od leta 1955. Med vojno je bil komandant NOV Slovenije kot general-major. Po vojni je bil nekaj časa pomočnik načelnika generalnega štaba.

Da bodo pospešili odkup letošnje pšenice od kmetov je zvezni sekretariat pripravil več predlogov. Treba je tudi izboljšati preskrbo pekovskih podjetij z moko za črni kruh. Sodiijo, da odkup ni dovolj hiter predvsem zaradi tega, ker imajo zadrage prevelike marže. Predlagajo, naj bo marža za jamec, rž in oves največ 5 dinarjev na kilogram.

Narodna fronta za osvoboditev Južnega Vietnam je odgovorila predsedniku ZDA Johnsonu na njegovo odločitev, da pošlje v Vietnam najboljše vojaške oddelke. Načelnik stalnega zastopstva Narodne fronte za osvoboditev Južnega Vietnam v Sovjetski zvezi Dang Kuang Ming je v petek razdelil tujim dopisnikom v Moskvi kopije tih dokumentov, ki jih je fronta objavila kot odgovor Johnsonu. V prvem dokumentu je rečeno, da bi bila zdaj vsaka pogajanja z ZDA brez pomena, pač dokler Amerika pošilja svoje vojsko v Vietnam in dokler fronta ne priznajo pravice, da bi pri pogajanjih zastopala zakonito Južni Vietnam.

Za carinsko sodelovanje med našo državo in CSSR. V petek so se v Beogradu začela posvetovanja med našimi in češkoslovaškimi zastopniki na področju carinske službe in organizacije. Češkoslovaško odposlanstvo bo pri nas pet dni.

Nobelovi nagradenci za mir so povzdignili glas, da bi se končalo prelivanje krvi v Vietnamu. Albert Schweitzer, pater Pire, Martin King Luther, Linus Pauling, Philip Noel Baker in Albert Luthuli so podpisali poslanico in jo poslali vodilnim državnikom na svetu. Predsednik Gane Kwame Nkrumah pa je poslal Johnsonu drugo poslanico kot odgovor na Johnsonovo pismo, poslano ganskemu zunanjemu ministru. Nkrumah je v prvi poslanici predlagal, naj bi Američani prenehali bombardirati Severni Vietnam, medtem pa bi on obiskal Hanoj, da bi dosegel začetek pogajanj. Johnson je obakrat zavrnil njegove predloge.

Ob tabornem ognju

Ze več let, točneje rečeno od takrat, ko smo dobili predzadnji zakon o pokojninskem zavarovanju, trajajo razprave o upravičenosti ali neupravičenosti datuma 9. septembra 1943, ki naj loči »stare« od »mlajših« borcev.

Spominjam se, da je ta datum v naših krajih veljal kot ločnica tudi med vojno, zlasti leta 1944. Takrat so celo delali popise borcev izpred 9. septembra, tj. starih partizanov, borcev izpred kapitulacije Italije.

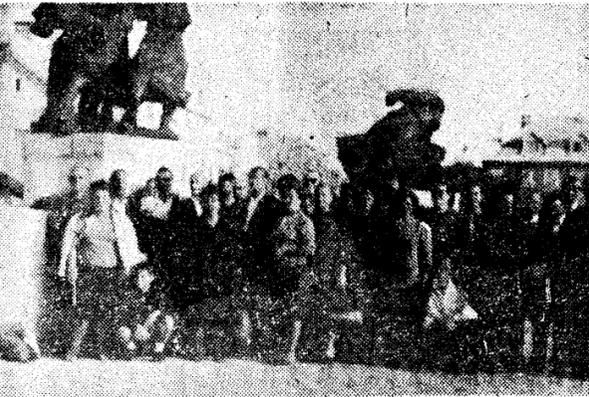
SPORNA LOČNICA

V Sloveniji so s tem datumom nezadovoljni predvsem Stajerci in Primorci. Prvi zaradi tega, ker je bila NOB na Stajerskem pred prihodom 14. divizije manj množična in ker so pred tem tamkajšnji partizani živeli v zelo težavnih razmerah. Bilo jih je malo, njihov nasprotnik je bil močan policijski aparat. Vsi ti pomisleki so v glavnem resnični in tudi upravičeni, če jih primerjamo s stanjem v nekaterih drugih jugoslovanskih pokrajinah ali celih republikah.

Drugače je s predelji Slovenije in tudi Hrvaške, ki so bili med obema vojnima sestavnimi deli Italije. Prebivalci so bili pravno italijanski državljani in so služili v italijanski vojski. Tuja država jih je mobilizirala zvečine pred začetkom NOB in jih poslala daleč proč, mnoge tudi v Etiopijo ali vsaj v Libijo. Ko se je začela NOB in ko so torej postali še bolj »politično sumljivi« kot so bili prej, so jih mnogo vpoklicali v vojsko, niso pa

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Obiskali smo Kočevski rog

Člani ZVVI Izola pred spomenikom v Kočevju

Občinski odbor ZVVI Izola je po predhodnem posvetovanju s svojimi člani priredil v mesecu juliju dvodnevni izlet po Kočevski in Dolenjski, ki se ga je udeležilo 40 članov.

Na pot smo se odpravili v soboto popoldne z avtobusom podjetja Slavnik Koper, se ustavili najprej v Rakovem Skocjanu, nato pa krenili preko Cerknice, Bloške planote, Sodražice in Ribnice ter proti večeru prispeli v Kočevje. Tu so nas sprejeli člani občinskega odbora ZVVI Kočevje, nam razkazali muzej in nas seznanili z zgodovino Kočevske. V prijetnem razgovoru smo posedeli skupaj v hotelu Pugled. Drugo jutro smo nadaljevali pot z avtobusom v Kočevski Rog, obiskali najprej bolnico Jelendol in partizansko pokopališče, nato pa peš krenili še v bazo 20. Na poti so nas spremljali tovariši iz Kočevja, ki so nam pripovedovali o gradnji teh partizanskih objektov. V tihih kočevskih gozdovih smo preživeli nekaj prijetnih uric in obujali spomine na nepozabne dni naše borbe.

Z baze 20 smo se odpeljali v Žužembek, odšli najprej k spomeniku padlih borcev, kjer smo — kakor že prej v Kočevju

ženi in srečni smo se vračali proti domu s pesmijo, ki nas je bodrila v času najhujših preizkušenj — v težkih bojih ljudske revolucije. Veseli smo bili, da smo lahko po tolikih letih obiskali te partizanske kraje, saj se je marsikateri udeleženc izleta v njih zadrževal kot borec in aktivist.

Vsi udeleženci se zahvaljujejo občinskemu odboru ZVVI Izola, ki je organiziral izlet, kakor tudi tovarišem iz Kočevja in Žužemberka za prisrčen sprejem, vozniku avtobusa pa za prijetno in srečno vožnjo.

Zelimo, da bi tudi prihodnja leta organizirali take izlete, saj se na njih krepi tovarštvo in medsebojni stiki članstva, obenem pa se spoznavamo z življenjem ljudi v drugih krajih naše domovine.

Prav bi bilo, da bi na te izlete vzeli s seboj tudi mladino in jo tako seznanjali z zgodovino iz NOB.

PTUJ:

Poznejšim rodovom v spomin

V ptujski občini so v letošnjem letu, ko praznujemo 20. obletnico osvoboditve naše domovine, že vseskozi razne prireditve, ki spominjajo Ptujčane in okoličane, pa tudi tuje turiste,

Obtožencem z viškega procesa

Da bi tudi mi proslavili dvajseto obletnico osvoboditve, se obtoženci in obojenci viškega procesa, ki je bil 13. maja 1943 v Ljubljani, gberemo na tovariškem sestanku 28. avgusta ob 17. uri v gostilni »Pod lipo« na Borštnikovem trgu.

Od takrat, ko smo sedeli na zatožni klopi pred fašističnim sodiščem, je minilo že nad 22 let. V tovariškem razgovoru bomo na tem sestanku obujali spomine na tiste huđe, toda častne dni naše preteklosti. Pridite vsi!

in Jelendolu — položili venec in se poklonili spominu padlih borcev za svobodo. Marsikateri udeleženc izleta je na spominski plošči našel vklesana imena svojcev, prijateljev in soborcev.

Člani invalidske organizacije iz Žužemberka so nam razkazali stari grad in druge znamenitosti, nam pripovedovali o dogodkih iz časa NOB in delu njihove organizacije. Škoda, da je bil čas kratko odmerjen in smo se morali kmalu posloviti. Spotoma smo obiskali še Dolenjske Toplice in Otočec. Prijetno razpolo-

Osrednja proslava ob Kolpi — preložena

V »TV 15« št. 30 z dne 3. VIII. 1965 smo poročali, da bo osrednja proslava za občino Kočevje, Delnice in Cabar v Vasi — Fara, dne 22. avgusta 1965. Čitatelje TV 15, borce in aktiviste obveščamo, da je ta proslava zaradi tehničnih priprav preložena na mesec septembra. Točen datum te prireditve bomo objavili tudi v TV 15. P.S.

jim dali drožja. Znašli so se v delavskih enotah »bataglioni specialni«. Pravno so sicer bili italijanski vojniki, dejansko pa interviranci. Toda po današnjih jugoslovanskih predpisih se jim službena leta štejejo tako, kot da so bili v tuji vojski. Ker so živeli v tujini, tudi niso mogli dobiti stikov z NOV in se ji priključiti.

Pred kratkim so se sestali v Kopru zastopniki organizacij ZZZB in ponovno razpravljali o predlogu za spremembo predpisa o 9. septembru. Predlagali so spremembo tega datuma oziroma prestavitve meje na 29. november 1943, na dan, ko je II. zasedanje AVNOJ v Jajcu postalo jugoslovanska vlada in sprejelo izjavo o priključitvi Slovenskega Primorja in vse Istre ter otokov k Jugoslaviji.

Pri vsem tem namreč ne gre samo za priznanje nekaj mesecev več ali manj v delovno dobo. Vsa, ki je bil v »bataglione speciale« ali v italijanski vojski, bo pač sam lahko ocenil, da se to glede naporov in pomanjkanja ne da primerjati s partizanstvom. Toda tu je priznanje statusa borca izpred 9. septembra z vrsto ugodnosti za nosilce. Te ugodnosti imajo več ali manj značaj družbenega priznanja, in to pripada tudi primorskim in istrskim borcem, ki so takoj, ko so se jim odprla vrata vojašnic, taborišč in ječ, pohiteli k partizanom. Ni pa mogel vsakdo še isti dan najti poti k partizanom, če je bil kje v južni Italiji, čeprav je še tako želel. Najmanj nekaj dni je potoval, če je imel srečo, če je bil drzen in iznajdljiv. In zaradi tistih nekaj dni ali celo nekaj ur naj bo zdaj prikrajšan za vrsto ugodnosti?

Zato bi bilo prav, če bi naša družba sprejela za bivše italijanske državljane, primorske Slovence in Istrane ustrezne, bolj življenjske predpise.

Isto velja tudi glede skrajšanja delovne dobe, potrebne za borčevski dodatek, od 15 na 10 let. Znano je, da se na Primorskem boj za priključitev ni nehal 1945, ampak 1947. leta, bivše Svobodno tržaško ozemlje pa je prišlo v Jugoslavijo še kasneje. MP

Dr. FRANC PETEK

Minul teden, 12. avgusta popoldne, se je na pokopališču v St. Rupertu pri Velikovu zgrnil dolg žalni sprevod. Mnogočica ljudstva iz bližnjih in daljnjih krajev je z globoko pieteto spremljala na zadnji pot velikega pokojnika — dr. Franca Petka, slovenskega javnega delavca in politika, prvoborca za narodnostne pravice in enakopravnost koroških Slovencev, ki je sredi dela in načrtov omahnil v smrt kakor obilen klas. Njegovo plemenito življenje je bilo desetletja in desetletja najtesneje povezano z bitjem in žitjem koroškega ljudstva, njegova osebnost je vzbujala spoštovanje celo pri nasprotnikih.

»Zdaj vse minilo je, nič več pel ne bom...«, je otožno donela zadnja pesem nad pokojnikom odprtim grobom, kot bi privrela iz globine njegovega srca.

Rodil se je pred osmimi desetletji kot sin revnega bajtarja v Stari vasi pri St. Lipsu v Podjunu. Kljub revščini se je srečno prelokel skozi gimnazijska leta, nakar je študiral medicino na dunajski univerzi in leta 1919 promoviral za doktorja vsega zdravilstva. Po dveh letih prakse v celovski bolnišnici je odprl ordinacijo v Velikovu, kjer je kmalu zaslovel kot nesebičen, ljudski zdravnik; revnim ljudem je nesebično pomagal zastonj.

Politično se je začel udeleževati že kot visokošolec. Po končani prvi svetovni vojni je kot eden izmed redkih slovenskih izobražencev ostal med svojim ljudstvom, ki mu je posvetil vse svoje moči. Po izgubljenem plebiscitu je sprejel maštevvalnega nemškega prištika vztrajal v boju še z večjo vno; pomagal je pri obnovi slovenske politične, gospodarske in prosvetne organizacije, se zavzemal za sporazum o slovenski kulturni avtonomiji. Od leta 1923 je bil predsednik Političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem; bil je med soustanovitelji Zveze slovenskih zadrug

ter do svoje smrti predsednik njegovega nadzornega odbora in predsednik Slovenskega šolskega društva. V letih 1923 do 1943 je zastopal koroške Slovence kot deželni poslanec v koroškem deželnem zboru ter na mednarodnih manjšinskih kongresih.

Najhujše čase je preživel — kakor tudi vse koroško ljudstvo — po zlomu demokracije, zlasti v dobi nacizma, ko so ga ločili od ljudstva in ga preganili v nemški del dežele. Kljub nasilju je ostal zvest svojim načelom in se že leta 1942 povezal s protifašističnim oziroma osvobodilnim gibanjem na domačih tleh. Ko se je po končani vojni vrnil iz pregnanstva, se je takoj ponovno vključil v narodno gibanje koroških Slovencev; bil je predsednik Osvobodilne fronte, pozneje predsednik Demokratske fronte delovnega ljudstva. Od ustanovitve Zveze slovenskih organizacij na Koroškem do svoje smrti je bil predsednik nadzornega odbora te zveze. Hkrati je zavzemal vodilne položaje tudi v drugih slovenskih organizacijah in ustanovah.

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem se je poklonila spominu velikega pokojnika na posebni žalni seji, ki so se je udeležili tudi delegacija GO SZDL Slovenije pod vodstvom podpredsednika Franca Kimov-

ca-Zige, delegacija Slovenske kulturno gospodarske zveze v Trstu pod vodstvom predsednika Borisa Raceta in generalnika konzulata SFRJ v Celovcu Franc Pirkovič. Med množico vencev ob pokojniških posmrtnih ostankih je bil tudi venec, ki ga je prinesla delegacija Zveze združenj borcev NOV Slovenije pod vodstvom sekretarja Staneta Bizjaka.

Pogreb je bil veličasten izraz hvalečnosti velikemu sinu slovenske Koroške. Poleg predstavnikov konzulata SFRJ, delegacije sosednjih občin itd. Ob odprtju grobu so se pojavili od njega štirje govorniki, med njimi tudi velikovski župan Martin Hovp in podpredsednik koroškega deželnega zbora Hans Pawlik.

V žalni številki Slovenskega vestnika, katerega izdajatelj je bil pokojnik dolga leta, bomo med drugim:

»Ko se klanjamo spominu dr. Petka, vem, da nam mora njegov življenjski borbeni vzgled posredovati novih moči in volje, zakaj ljubiti moramo narod tako, kot ga je ljubil on do zadnjega trenutka svojega dolgega in s požrtvovalnim delom napolnjenega življenja. Ta zavest bo najbolj tvoren spomin nanj in na njegovo veliko osebnost, ki je izkorrela v delu za slovensko ljudstvo na Koroškem.«

F. Hovnik

F. S.

Ploden sestanek v Kidričevem

Pred kratkim je bil v tovarni aluminija »Boris Kidrič« v Kidričevem širši sestanek članov ZB s predstavniki podjetja in organi samoupravljanja. Na tem sestanku so se na osnovi ankete, v kateri je sodelovalo od skupnega števila 86 kar 60 članov ZB, temeljito pogovorili o vseh problemih, ki tarejo bivše borce.

Ugotovili so, da imajo nekateri člani ZB težave, da so do njih kriteriji ostriji kot do drugih članov kolektiva in da so nekateri na neustreznih delovnih mestih; dva med njimi da imata celo višjo strokovno izo-

brazbo, kot to zahteva delovno mesto.

Tudi so ugotovili, da kar 25 članov ZB nima urejene oziroma priznane delovne dobe, ko so bili izven delovnega razmerja, ki pa se šteje za pokojnino. To si morajo urediti še letos, ker se bo sicer iztekel rok za priznanja delovne dobe iz NOB.

Vsekakor pa je v tem kolektivno vredno pohvale, da je izvoljenih v organe samoupravljanja kar 46 članov ZB NOV, kar je več kot polovica. Tako upajo, da bodo še letos uredili zadeve borcev, da ne bodo imeli več težav, oziroma jih bodo sproti reševali. F. H.

V nedeljo, 15. avgusta, so v znani partizanski vasi Podlonk proslavili 20. obletnico osvoboditve. Proslave se je kljub oblačnemu vremenu udeležilo okrog 1500 ljudi. Govoril je polkovnik JLA Ferdinand Tolar-Mirko. Potem so nastopili mladi recitatorji in pevski zbor iz Praprotna. Sodelovala je tudi godba na pihala iz Selc. Ob tej priložnosti je KO ZB Podlonk-Prtoč razvila svoj prapor. Praznovanje se je začelo pravzaprav že v soboto zvečer s polaganjem vencev k spomenikom padlih borcev na Prtočju in v Podlonku ter s tabornim ognjem. Na sliki vidimo množico na nedeljski proslavi.

V ZELENEM GOZDU POD STORŽIČEM

Bilo je pod Storžičem, pri ruševinah nekdanje Verbičeve kočje, kjer je 5. avgusta 1941 padlo 8 partizanov in partizank. Lep avgustovski dan, nazobčani vrhovi v modrikasti svetlobi, zelen gozd in množica veselih ljudi, ki so prišli tjakaj praznovati občinski praznik tr-

Naš komandir je bil Franc Mrak s Kokrce, velik in močan fant.

Se dobro se spominjam, da sem stražil od osmih do desetih, od ene do treh; spet bi moral iti na stražo ob petih in stražiti do sedmih. Zato sem že kakih deset minut prej vstal. Bil sem

njo, ki je ostala. Obuti se še nisem utegnil. Takrat je po koči že deževala toča krogel in posamezniki so se že reševali, kakor so vedeli in znali.

Na, vratih je bila vzmet, ki jih je zapirala, zato jih je Mrak držal z roko, da se niso za vsakim zaprla. Tako smo hitreje prišli skozi. Tudi jaz sem smuknil kar pod njegovo roko in skočil k ograji, proti jarku. Od onod namreč ni bilo slišati streljanja, zato se nas je največ prebijalo v tisto stran in smo se tudi skoraj vsi rešili. Pred menoj je tekel tovariš, oblečen v rdečo majico; videl sem, kako ga je pokosil rafal in kako se je zgrudil.

Znašel sem se v jarku in tekel kar naprej. Za menoj je udaril rafal in le debeli smreki se lahko zahvalim, da sem ostal živ. Ustavil sem se in poslušal. Pri koči so treskale ročne granate, kadilo se je od eksploziji. Nato se je razlegel pretresljiv ženski krik, kakršnega še nisem slišal nikoli, ne prej ne pozneje. Začelo je goret, še vedno je pokalo. Počutil sem za skalo, da bi ustrelil proti koči in proti Nemcem, pa se ni užgal naboju v moji puški. Vrgel sem naboja v ležišče, s tem pa opozoril nase Nemca, ki je stal v bližini in ki ga prej nisem videl. Spet so streljali name in komaj sem se rešil.

Ce zdaj pretehtam ves ta dogodek, v katerem smo izgubili osem tovarišev in tovarišice, lahko rečem, da smo bili brez vsakršnih bojnih izkušenj. Saj drugače tudi ni moglo biti, izkušnje smo pridobili šele pozneje, za ceno potokov krvi. MP

bos, ker se že nekaj dni nisem bil sezul in so me zaradi tega noge zelo srbele in ščemele. To je bila kajpak velika nerodnost, toda takrat smo bili še neizkušeni v takih rečeh.

Nenadoma sem zaslišal nekeje zunaj osamljen strel. Prvi hip sem pomislil, da je kak lovec streljal na srno ali gamsa; potem pa je usekal v jutranjo tišino rafal. Zda sem vedel, kaj je. Pozneje sem zvedel, da nas strazar ni mogel drugače opozoriti, da so blizu Nemci, kot da je streljal.

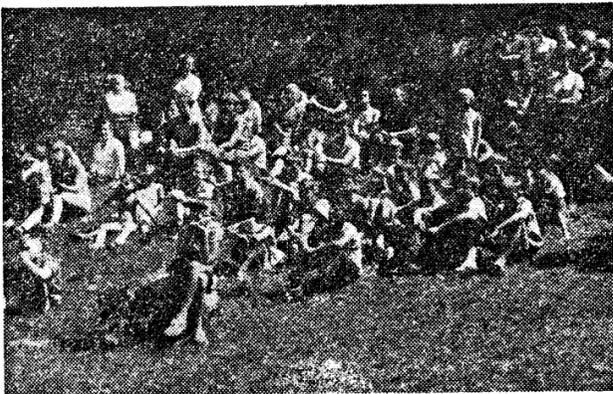
Začel sem deliti puške. Sam sem zadržal neko kratko, zad-

ziške občine. Po slavnostnih govorih so poslušalci zvedeli, da je med njimi nekaj borcev, ki so preživeli spopad tistega usodnega 5. avgusta 1941, prav na začetku naše osvobodilne vojne. Stopili so k spomeniku na temeljnih nekdanje kočje. Tovariš Andrej Brovč je začel pripovedovati:

»Dne 2. avgusta 1941 se nas je pri koči zbralo 65 tovarišev in tovarišice. Bilo je zelo lepo vreme, prav tako kot danes. Proti večeru smo prisegli. Bilo je zelo slovesno, ko smo ponavljali besede, da se bomo bojevali do zmage. Večina se je te zaobljube držala v vseh kasnejših letih. Potem smo pojedli koštruna, ki sta nam ga dva tovariša spekla na ražnju blizu kočje ter popili malo ječmenove kave.

Potem je 44 ali 45 tovarišev in tovarišice odšlo proti Begunjam, kjer so skupaj z drugimi partizani z Jelovice, Pokljuke in Mežaklje nameravali napasti kaznilnico ter rešiti zapornike. Ta poskus je zaradi sovražnega delovanja propadel, kar pa je že druga zgodba.

V koči nas je ostalo nekaj čez dvajset, imeli pa smo samo devet pušk. Tovarišice so spale zgoraj, puške smo imeli pri štedilniku. Jaz sem bil v noči med 4. in 5. avgustom na straži. Imeli smo dve stražarski mesti.

Mladina pesluša Brovčovo pripovedovanje

Franc Kofol-Pero uničil

štiri kompozicije v eni sami noči

Neko jesensko noč 1943 je po vasi Ilince, kjer se je takrat zadrževala skupina sremskih diverzantov, pričela krožiti vesela novica, da so pripeljali dinamit. Takoj nato so se partizani pričeli zbirati brez vsakršnega ukaza ob hiši na severni strani vasi, kjer je bilo poveljstvo 1. čete diverzantskega bataljona Glavnega štaba Vojvodine.

Dež je curkoma lil že več dni zapored. Ceste so se spremenile v mlakuže. In tako je to noč, ko so sključene postave z narobe obešenimi puškami hitele skozi mrak, pod njihovimi čevlji in opankami brizgala hladna, umazana voda na vse strani. Tu in tam je kdo spodrsnil, zaklel in hitel naprej.

»Poslušaj, tovariš, kaj je rekel komandant?« so borci, ki so vstopali v vežo, šepetaje spraševali druge diverzante, ki so jih bili prehiteli in se stiskali okrog komandanta.

»Dejal je, da so nam delavci iz Rakovice poslali razstrelivo in da bomo še nočjo krenili na prog...« je bilo slišati polglasen odgovor.

ŽE V MLADOSTI SE JE IGRAL Z RAZSTRELIVOM

Vsi borci so vedeli, da njihovega komandanta ne more nobena sila na svetu zadržati v vasi, če ima razstreliva vsaj za eno mino. Razživel se je šele tedaj, ko se je lahko ukvarjal z dinamitom in detonatorji. To opravilo ga je povsem prevzelo in takrat se je veselil kot otrok ob najljubših igračah. Vendar vse to ni bilo slučajno: mine, granate in letalske bombe so mu bile v otroških letih prve igrače, kasneje pa mu je demontiranje teh izstrelkov postal življenjski poklic, s katerim si je služil kruh.

Franc Kofol se je rodil leta 1912 v Čepovanu nad Gorico. Se iz zibelke je poslušal grmenje topov na soški fronti. Ko pa se je bil pričel igrati z drugimi otroci in ko je bil prinesel domov prvi naboju, mu je oče z nasmehom na licu prerokoval, da bo vsekakor postal vojak, ker se je bil tako hitro pričel igrati z orožjem.

Po prvi svetovni vojni je Slovenska Primorje zasedla fašistična Italija. Za Franca in še za marsikoga drugega ni bilo služka. Zato je pričel iz povsod razmetanih granat in min pobirati razstrelivo, smodnik in vžigalnike ter si je s tem služil kruh.

Ko je dopolnil osemnajst let, je zbežal čez mejo v Jugoslavijo. Kmalu je prispel v Zemun, kjer se je zaposlil najprej v »Ikarusu«, kasneje pa v »Znamju«. Nepomirljiv in borben, kot je bil, je kaj hitro pritegnil nase pozornost ne le svojih tovarišev, temveč tudi policije. Zato se je moral leta 1939, po veliki stavki kovinarjev, preseliti v Sremsko Mitrovico.

PARTIZANSKI PUŠKAR

Ko so se v Sremu oglašile prve partizanske puške, se je Franc spoznal s Pinkijem, Josipom Hrnčevićem, Jovanom Štokavcem in še z drugimi prvoborci. In tako je kmalu nato pričel izdelovati prve partizanske ročne bombe in mine, popravljati puške in pištole ter predelovati municijo. Tudi ustašem je postal sumljiv: dvakrat so ga bili zaprli, nato pa spet izpuštili, ker mu niso mogli ničesar dokazati.

Franc pa se ni ustrašil, temveč je bil čedalje prizadevnejši. Nagovarjal je celo domobrnce,

naj prestopijo v partizane. Prvih devet je poslal na Fruško goro že v začetku leta 1942. Konec marca istega leta pa je prepogovoril nekega domobrnskega stotnika, naj pripelje v partizane vso svojo četo. Ko pa je bilo že vse pripravljeno, se je eden izmed domobrncev skesal in izdal načrt. Franc se je v zadnjem hipu umaknil aretaciji in se zatekel v Fruškogorski partizanski odred.

»ROJEN SEM ZA VOJAKA«

V odredu so ga takoj imenovali za desetarja diverzantske desetine. Dodelili so mu deset borcev in dali malenkostno količino razstreliva, kolikor ga je bilo v odredu, ter nekaj pokvarjenih pušk in revolverjev.

Ko so ga bili vprašali, če se strinja s postavitvijo, jim je povedal, kaj mu je bil prerokoval njegov oče, in pristavil:

»Kot vidite, se usodi ne mo-

zaiskrila počasi goreča vžigalna vrstica. Četa je nato nadaljevala pot, kot da se ni nič zgodilo. Komaj pa so se od proge oddaljili kakih dvesto metrov, se je za njimi zableščalo, nato pa je zadonela strahovita eksplozija.

To noč je še petkrat zagrmelo. Med vsako drugo postajo na progi Sid-Vinkovci so poglinali v zrak železniške tračnice in tako prekinili promet na glavni progi Zagreb-Beograd.

DVOJE PISEM

Diverzanti so se nato umaknili v Marince, kjer so ostali dva dni. Promet na progi še ni bil vzpostavljen. Zato so diverzanti lahko mirno počivali. Kmalu pa je bilo konec njihovega počitku.

Na poveljstvu se je 14. septembra zvečer oglašil neki možak v železniški uniformi. Poiskal je komandanta in mu izročil pismo:

rem izogniti, kajti rojen sem za vojaka.»

In zares je bil pravi vojak: discipliniran in strog. Nепrestano je zbiral nerazstreljene mine in granate ter jih usposabljal za uničevanje prog. Hkrati pa je seznanjal s skrivnostjo miniranja še druge borce, najprej posameznike, kasneje pa na tečajih.

Ni minilo dolgo časa, ko se je njegova diverzantska desetina razrastla v skupino, kasneje pa v četo in celo v bataljon. Čeprav je bil Pero — takšno je bilo njegovo ilegalno ime — sprva komisar bataljona, se je bolj ukvarjal z »vojaškimi« kot pa s »političnimi« zadevami. Ko ga je bil štab odreda na to opozoril, je Franc odvrnil:

»V političnem oziru imam popolno zaupanje v svoje borce. Bojim pa se, da ne bi kot minirerj napravili kakšne napake. Miner se lahko zmoti samo enkrat. Prav zato pa rabijo malo več vojaškega poduka.«

Ko so ga čez nekaj tednov imenovali za komandanta bataljona, se je Franc povsem posvetil diverzijam. Svoje komandirje je dobro poznal in je vedel, komu je treba pomagati in kdaj je nujna njegova prisotnost.

S svojimi četami je neprestano križaril po Sremu. Kadarkoli je dobil razstrelivo, je vse noči prebil na progah ne oziraje se na vreme.

Tak je bil Franc Kofol in kot takega so ga poznali njegovi borci. Zato jih ni bilo treba posebej sklicevati, če je bila prispela nova pošiljka razstreliva.

ZABLEŠČALO SE JE...

Pol ure kasneje je kolona že obšla prvo železniško postajo. Borci so zasedli položaje v bližini proge, medtem ko so se komandant Pero, vodnik Jankovčanin in miner Mrdjan povzpeli na železniški nasip in hladnokrvno minirali tračnice. Za izkušene roke je bilo to enostavno in kratkotrajno opravilo. Nekaj minut kasneje se je že

»To je za vas. Jaz pa se moram takoj vrniti. Na svidenje in srečno, tovariši!«

V pismu pa je pisalo:

»Nočjo med 24.00 in 01.00 pričakujemo v Vinkovcih prihod dveh nemških transportov iz Zagreba proti Beogradu. Razen tega bo še en vlak prispel iz Vukovarja, drugi pa ob zori iz Brčkega.«

Komandant je še enkrat prebral dobro mu znani rokopi, nato pa je pismo zmečkal in ga vrgel v ogenj.

»Lojze, daj, pripravi četo na pohod. Kaže, da nameravajo Nemci nadoknaditi dvodnevno prekinitev prometa.«

Diverzanti so po triurni hoji prispeli mimo železniške postaje Nuštar na progjo Vukovar-Vinkovci.

»Poglej, Miljan, če ni morda vlak že na poti!«

Miljan je legel in pritisnil uho na tračnico. Precej časa je prisluškoval.

»Nič ni slišati,« je naposled javil.

Pri delu so bili zelo natančni. Utegnilo se je namreč pripetiti, da bi vlak — kajti na tej progi ni bilo dosti prometa — pripeljal šele podnevi in tako bi čuvaji proge pravočasno odkrili mine ter s tem onemogočili diverzijo. Zato so morali zaboju z razstrelivom maskirati s starim strojnim oljem in sajami. Prav tako so morali delati v temi, da ne bi privabili sovražnikovih patrolj. Ko so naposled položili mine, je četa krenila dalje, ostala pa sta dva borca, da bi pazila na mine.

Na glavni progi, med Vinkovci in Mirkovci, je šlo hitreje. Namesto navadnih batrijskih vložkov, ki jih sicer uporabljajo za vžig detonatorjev, so postavili tri minerske vžigalnike, ki so zanesljivejši. Tudi tu so po končanem delu pustili pet stražarjev.

(Konec prihodnjé)

V novi trgovski hiši

namo

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

10 % popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaške zanimivosti

Tudi puške so lahko nevarne helikopterjem?

Ameriški vojaški strokovnjaki se vedno bolj zaskrbijo — kar se vidi po pisanju časopisa »Army« in drugih vojaških časopisov — zaradi izgub helikopterjev in drugih lahkih letal v Vietnamu. Sodobna reaktivna letala so prehitra, da bi mogla dobro maskiranim borcem Vietkonga kaj prida škodovati, in zato morajo v bojih z vietnamskimi partizani uporabljati sredstev propellerska letala in helikopterje, ki pa so dokaj občutljivi za obstreljevanje iz pušk in mitraljezov.

Ugrabitev iz okupiranega mesta

Tisto noč so se trije ljudje resno in zamišljeno sklanjali nad skico sarajevske državne bolnišnice. Mestni komite Partije z narodnim herojem Vladimirjem Perićem-Valterjem na čelu je aprila 1944 prejel ukaz, naj ugrabi in napoti na osvobodeno ozemlje deset rdečearmejcev, ki so jih bili Nemci ujeli na vzhodni fronti in pripeljali v sarajevske zapore.

»Rdečearmejci so zaprti v državni bolnišnici,« je pojasnjeval Valter, »sicer pa pod stražo urejajo nemško pokopališče. Za njihovo osvoboditev bo odgovarjal Zvonko Grbac-Putnik. Ti je jasno, Zvonko?«

»Jasno,« je odgovoril Putnik. »Predvideli smo vse, le z rdečearmejci moramo se upostaviti zvezo.«

»To boš storil prek bolničarja Draga Stromarja. Je komunist in zanesljiv.«

»Prav,« je rekel Putnik. »Kako pa bomo to izvedli?«

»To bo tvoja naloga, Hari,« se je Valter ozrl na Ismeta Maslića-Harija, tretjega člana te male zarotniške skupinice. »Poskrbeti boš moral za dokumente, uniforme, orožje in vse drugo.«

»To je že vse storjeno,« je odgovoril Hari.

Nato so se razšli vsak na svojo stran, njihove misli pa so

še nadalje bile pri nalogi, ki jo bo treba izvesti. Resda jim to kot starim ilegalcem ni bila prva akcija, vsekakor pa je bila ena izmed najzahtevnejših in najtežavnijših. Ugrabiti deset ljudi in jih prepeljati na osvobodeno ozemlje, nikakor ni isto kot navadna sabotaža.

Bolničar Stromar je že naslednjega dne, ko so rdečearmejci čistili dvorišče, obvestil enega izmed njih, Sašo Hormova, kdaj naj bodo pripravljeni na ugrabitev.

Desetega aprila zvečer so bili že vsi na svojih mestih. Težka dne je bil državni praznik tako imenovane nezavisne države Hrvatske, ki so ga oficirji in vojniki zelo bučno proslavljali s pijančevanjem in razbijanjem kozarcev.

Tedaj pa je pred bolnišnico pripeljal neki kamion z vojaško registracijo. Ne da bi ugasnila motor, sta v njem potrpežljivo čakala dva »domobranca«: Hari, ki je bil oblečen kot domobranski podoficir, in šofer Sabrija Musić, prav tako v domobranski uniformi. Blizu kamiona pa so se skrivali še Putnik kot domobranski letalski oficir, Valter in kakih deset oboroženih ilegalcev. Čakali so le še na znak za začetek akcije.

Bolničar Stromar, z dežnikom v roki, je oprezoval izza stavbe, ki je stala nasproti zopora, kdaj se bo straža spet odšla okrepčat z alkoholom. Ko pa je dvignil dežnik visoko nad glavo, so ujetniki planili skozi stranska vrata, stekli mimo mrtvašnice, preskočili ograjo in se začeli vzpenjati na kamion.

Kamion je kot napeta puška planil z mesta. Po sarajevskih ulicah je divjal s hitrostjo osemdeset kilometrov na uro. Ustavil se je šele v Beograjski ulici pred hišo s številko 12. V tej stavbi je bilo dvosobno stanovanje, ki so ga ilegalci uporabljali v svoje namene. Kamion so nemudoma poslali nazaj v domobransko bazo, kjer so si ga bili sposodili, Hari in rdečearmejci pa so ostali v stanovanju. Vsakdo izmed njih je tu dobil po dve bombi in pištolo z devetimi naboji.

Zgodaj zjutraj so se zvrstili pred hišo, nato pa pod poveljstvom domobranskega starejšega vodnika Ešrefa Rušića, pod čigar imenom so bili Harijevi dokumenti, krenili proti železniški postaji. Hari je pričakoval, da so jih medtem tudi že Nemci začeli iskati, vendar je upal, da ne bodo prišli na sled tolikšni predrznosti. Res je bilo tako. Ničče ni obračal pozornosti na ujetnike, ki jih po mestu pelje domobranski podoficir, saj tak prizor na mestnih ulicah v med-

vojnem času ni bil tako redek. Na železniški postaji je pri vohodu, namenjenem za vojaške osebe, stal neki ustaš. Delal se je tako pomembnega, kot da bi bila vsa država odvisna samo od njega. Ko se mu je Hari z desetino »ujetnikov« približal, ga je ustaš zviška vprašal:

»Kaj je to?«

Hari ga je po vojaško pozdravil. »Ruski ujetniki,« je odgovoril. »Peljem jih v Visoko na delo.« Ko je segel v žep po dovolilnico, se mu je roka komaj opazno tresla. Morda ustaši na postaji že vedo za beg ruskih ujetnikov?

Ustaš je bral:

»... starejšemu vodniku Ešrefu Rušiću z desetimi ruskimi ujetniki se dovoljuje prosta pot... hm... na delo v Visoko...« Naprej!

Ena izmed ovir je bila s tem že mimo, toda do osvobodjenega ozemlja je še daleč in pretirano zadovoljstvo še ni na mestu. Komaj pa je vlak krenil, se je spet ustavil. Rusi so vprašujoče pogledali Harija: mar se naj pripravimo na akcijo? Odgovor je bil dovolj jasek: okrog vlaka so se začele razletavati letalske bombe.

Izmed vseh potnikov so le oni vzdržali v vlaku do konca letalskega napada, vsi drugi pa so se razbežali ob progi. Nato je vlak spet potegnil.

Prispeli so v Semizovac. Hari je že od daleč opazil pred železniško postajo kamione, medtem ko je na peronu zraven dežurnega železničarja stal nemški poročnik. Ujetniki so v roke

vzeli orožje in se pripravili na najhuje. Ko pa se je vlak ustavil, se je nemški oficir nenadoma obrnil in se napolnil proti kamionom. Vlak je nadaljeval vožnjo.

»Saj vendar ne morejo vedeti, da smo tu!« je menil Hari. »Morda pa jim bolj ustreza pregled vlaka na neki drugi postaji? Moramo torej...«

Dogovor je bil kratek.

Hari je iz oddelka stopil na konec hodnika in z nekajkratnimi udarci z nogo odpel vagon. Kmalu nato se je vlak ustavil. Do Ilijaša je bilo štiri kilometre. Železničarji so se zmedli in iskali okvaro. Medtem pa so Hari in njegovi tovariši brez naglice drug za drugim poskakali z vlaka, ko da tudi nje zanimajo, kaj se dogaja z vagonom.

Ko pa je vlak krenil, so oni ostali na odprti progi. Nemudoma so se napolnili proti reki Bosni, jo prebrdli in se ustavili šele na najbližjem hričku. Pred seboj so kot na dlani imeli dolino reke Bosne. Povsod je bilo mirno, le na železniški postaji v Ilijašu je bilo zelo živahno. Takoj so uganili, da jih tam že išče nemška policija.

Tedaj se jim je približal nek kmet, jih pozdravil in jim začel pripovedovati:

»Vedel sem, da so to bratje Rusi! Videl sem vas, ko ste stopali z vlaka, vendar nisem nikomur tega rekel. Oni razbojnikci pa vas iščejo v Ilijašu, kjer so preiskali ves vlak.«

Nato so pohiteli dalje, kajti v Ljubnicu so jih že pričakovali partizani... *Sead Fetahagić*

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Fotografijo, objavljeno v 19. številki »TV 15«, je pojasnil tudi tovariš Ivan Erzetić iz Razdrtega: »Slika je nastala sredi septembra 1944 v vasi Hosta pri Klodiču. Datum, katerega navajata tovariša Simon Hrast in Ivan Jug, ni točen. Ranjen sem bil 28. septembra 1944, ob napadu na kasarno v St. Petru pri Čedadu že kot borec Beneške čete, ki je ob koncu septembra porasla v Beneški bataljon. Na sliki sta tudi tovariša Simon Hrast ml. in Angelo iz Slapnika pri Kožbani v Brdih, ki je kasneje padel. Imen ostalih se ne spominjam.«

— Pomagajte nam ugotoviti, kakšno enoto predstavlja današnja slika!

ZAKAJ NI BERLIN PADEL ŽE PREJ

V sovjetskem časopisu so zadnje čase objavili več člankov, v katerih posamezni vojskovodje in drugi razpravljajo o padcu Berlina maja 1945. Glavna udeleženca te polemike sta maršala Čujkov in Žukov, ki sta poveljevala enotam sovjetske armade pri napadu na nemško prestolnico.

V nekem članku je maršal Čujkov zapisal, da bi sovjetske enote lahko zasedle Berlin že februarja 1945, kar bi močno skrajšalo vojno in zmanjšalo človeške žrtve.

Na ta članek je takoj odgovoril maršal Žukov. Sovjetske enote so že v začetku februarja prodrle do reke Odre in tam dlje časa čakale. To je res, toda zakaj so čakale? Ker niso druge sovjetske enote še uničile obkoljenih nacističnih enot v Vzhodni Prusiji in ker so druge enote pripravljale protiofenzivo proti sovjetskim enotam iz Pomeranije. Torej so nameravali nacisti zvrbiti sovjetske enote v past pri Berlinu in jih tam uničiti. Cilj, zavzeti sovražno prestolnico, naj bi bil za sovjetske enote dovolj velika vaba, da bi zamenarile previdnost in ponovile napako iz leta 1920, ko so napredovale proti Varšavi in tam doživele poraz.

Tudi številno so bile sovjetske enote, ki so napredovale do Odre, zelo slabe, saj so pretrpele na dolgem pohodu precejšnje izgube. Povprečno je štela divizija od 5500 do 4800 vojakov, tankovske brigade so imele samo po 40 tankov. V dvajsetih dneh so te enote prekorale do 500 km in zato ni bila urejena preskrba z gorivi, strelivom in hrano.

STRAHOTE ATOMSKE EKSPLOZIJE

Ljudje so leteli po zraku, kot bi imeli krila

Poskusna eksplozija atomske bombe v Alamogordu, v puštinjskih predelih Nove Mehike (ZDA), 16. julija 1945, pomeni za človeštvo uvod v novo obdobje, v atomsko dobo. Temu prvemu poskusu je sledilo še mnogo drugih, tako v Ameriki kot v Rusiji.

Nekdo, ki je videl eksplozijo prve atomske bombe, je takole opisal takratne dogodke: »V trenutku eksplozije je zasijala svetloba, veliko močnejša od sonca. V kraju, ki je bil 190 km daleč od eksplozije, je bilo nekaj sekund svetlo kot podnevi. Jekleni steber, ki je na njem visela bomba, je popolnoma izginil. Zaradi visoke temperature, nastale ob eksploziji, se je jeklo spremenilo v plinasto stanje. Okoli stebra je nastal krater, dolg 800 in širok 400 m. Pesek se je pretopil v steklo. Zračni pritisk v središču eksplozije je meril več deset milijonov atmosfer, iz kraja eksplozije se je širil eksplozivni val, ki je presegel hitrost zvoka in je rušil vse, kar mu je bilo na poti. Opazovalci, ki niso bili skriti v varnih zakloniščih, je vrgel po tleh, čeprav so bili celih dvajset kilometrov od eksplozije. Razen tega delujejo uničujoči radioaktivni žarki iz razpadlih produktov (iz »atomskega eksploziva«) smrtno na vsa okolišna živa bitja. Vseposod popolno razdejanje. Človeška domišljija si doslej še ni mogla predstavljati tako strašnega razdejanja, kot ga je pokazala kruta resničnost atomske bombe.«

Sestega avgusta 1945 zjutraj je eksplodirala atomska bom-

ba nad Hirošimo na Japonskem, tri dni kasneje pa druga nad mestom Nagasaki. Za boljše razumevanje primerjajmo učinek atomske bombe z navadnim eksplozivom. Američani, ki so 9. marca 1945 bombardirali Tokio z 279 letelimi trdnjavami, so odvrgli na japonsko prestolnico 16.870 ton bomb. Takrat so povzročili približno enako razdejanje kot nekaj mesecev kasneje v Hirošimi z eno samo atomsko bombo. Američani so metali na Japonsko same zažigalne bombe, prav tako Angleži, ko so bombardirali Hamburg in Dresden.

Ko so Angleži bombardirali Hamburg, so v enem samem napadu zažgali 16.000 velikih poslopij, zaradi česar se je ponekod v mestu dvignila temperatura na 800 stopinj Celzija. Kot meh je veliko požarno območje vsesavalo okoliški zrak in povzročalo velikanski vihar, podoben japonskemu tajfunu. Silen vihar je trgjal iz zidov vrata in okna, njihovi goreči sestavni deli pa so leteli visoko po zraku. Ljudje so v gručah bežali v prepolna zaklonišča. Vročina je postajala neznosna. Nekateri so ležali po tleh, mnogi so bežali v zaklonišča, a so se spet vračali, ko so videli v plamenih cele ulice. Izhoda ni bilo nikjer.

V Hamburgu je bila voda v prekopi in v pristaniščih vsaj delna zaščita. Ljudje so se v gručah stiskali k vodi, ko

so dospeli do nje, pa so bili izčrpani. Vseposod so bili ljudje s hudimi opeklinami, obupano so gledali v svet s priprtimi, od dima krvavimi očmi. Mnogi so izgubili zavest, drugi so umirali v najstrašnejših mukah, nekateri so se metali v vodo, a niso mogli vzdržati v njej, ker je bila prevroča. Vanjo so namakali obleke in robce ter se pokrivali z njimi.

Tudi Dresden je doživel enega najhujših letalskih napadov, kar jih pozna človeška zgodovina. Izkazalo se je, da je požar najmočnejše sredstvo za množično uničevanje ljudi, zato menijo strokovnjaki, da je atomska bomba v tem oziru najučinkovitejše orožje.

Za boljše razumevanje atomske energije se seznanimo najprej z navadnimi energetskimi viri. Človekova energija je le neznamenita. Pri najtežjem osemurnem delu je proizvede komaj za 600—700 vatnih ur. Če zagemo kilogram bencina, dobimo približno 14 kilovatnih ur. Če odštejemo od tega dve tretjini energije, ki se izgubi, ostane pri bencinskih motorjih še vedno pet kilovatnih ur od enega kilograma goriva, kar ustreza napornemu osemurnemu delu sedmero ljudi. Najbolj izdatna kemična reakcija je gorenje vodika, ki daje 29,5 kilovatnih ur na kilogram. Če bi se — po Einsteinovi relativnostni teoriji — snov spremenjala v energijo, bi kilogram snovi sprostil 25 mili-

jard kilovatnih ur energije, to pa je skoraj tisoč milijonovkrat več od gorenja vodika, najmočnejše kemične reakcije. Hkrati pa je to energija, ki daleč presega vse, kar si lahko zamislil najbujnejša domišljija. Atomska bomba temelji na sprostitvi energije, vendar se pri eksploziji atomske bombe izkorišča komaj en sam odstotek energije. Večina uranovih jeder se razide na vse strani, a se pri tem ne razbijejo, klub temu pa je dobljena energija zelo velika: 70 milijard velikih kalorij (zagrebška elektrarna proizvede na leto približno toliko energije). Če bi bila atomska eksplozija samo nezadno počasnejša, potem bi eksplodiral ves uran v atomski bombi, eksplozija pa bi bila okoli 70-krat močnejša. Ta energija pa je tolikšna, da jo izenačujejo z energijo vsega eksploziva, ki so ga vrgli na Nemčijo med drugo svetovno vojno.

Pri razbijanju uranovih jeder v atomski bombi, se prvi pri eksploziji, doseže zrak na kraju eksplozije izredno visoko temperaturo, zaradi tega nastane nenavaden hud zračni pritisk. Velik del energije se pojavi med eksplozijo v obliki žarkov, ki ubiata ljudi na veliko razdaljo. Tudi po eksploziji nastopa to sevanje, čeprav znatno slabše, zaradi ostankov bombe, ki letijo po zraku kot prah in padajo na okoliške predmete.

Oglejmo si rezultate atomskega bombardiranja Hirošime in Nagasakija!

Hirošima: 80.000 mrtvih, prav toliko ranjenih in 62.000 (89%) popolnoma porušenih poslopij.

Nagasaki: Čeprav je mesto varoval hrib, je bilo 40.000 mrtvih, 40.000 ranjenih ter 14.146 (27%) popolnoma porušenih poslopij.

Zanimiva je primerjava s potresom na Japonskem 1. septembra 1923, ki je zahteval 150 tisoč žrtev, kar so šteli za najhujšo katastrofo na svetu.

Američani so napadli japonski mesti Hirošimo in Nagasaki iznenada. Popolnoma presenečeno prebivalstvo sploh ni imelo časa, da bi se zateklo v primerna zaklonišča.

Mesto Hirošima je v trenutku izginilo z zemeljske površine. Vse mesto se je spremenilo v velikanski požar, kjer je zgorelo mnogo ljudi, med njimi tudi 90% zdravnikov. Izmed 45 bolnišnic so ostale uporabne samo tri.

Neki preživeli zdravnik je tako opisal položaj v mestu po eksploziji: »Rane in opekline so bile strašne. Ranjenici so ležali po ulicah, a jim ni nihče priskočil na pomoč. Ni bilo ne zdravnikov ne civilne zaščite in ne zdravil. Kaj naj bi storili, ko ni bilo ničesar? Komur je ekanolizja po naključju prizanesla, temu niti na misel ni prišlo, da bi komu pomagal. (Nadaljevanje na 6. strani)

Da bi zmanjšal izgube, so se začeli ukvarjati s tem vprašanjem tudi v kalifornijskem centru za vojaška raziskovanja. Posebno pozornost so posvetili vprašanju, kako zavarovati helikopterje.

Ceprav še niso končali vseh raziskav, prve izsledke že praktično uporabljajo v Vietnamu. Ameriški vojaški tisk pa priporoča, naj bi občutljive dele helikopterjev obdali z oklopom, naj bi helikopterje opremili z močnimi sirenami, s katerimi bi plašili borce Vietkonga, naj bi helikopterje bolje oborožili in naj bi jih med poletji varovali tudi druga letala.

Menijo, da bodo raziskave trajale več let, saj se ne izpopolnjuje le taktika napadov s helikopterji, temveč tudi taktika enot Vietkonga.

Kolikšne izgube je pretrpela avstro-ogrška vojska v cerški bitki?

Po avstro-ogrskih vojnih načrtih naj bi 5. armaga prešla Drino in v prvem naletu zavzela Valjevo, tri dni kasneje pa naj bi krenila v napad še 6. armada in prodirala proti Užicu, medtem ko bi enote 2. armade demonstrativno napadale iz Srema in Banata. Največja napaka, ki jo je bilo zagrešilo avstro-ogrsko poveljstvo, je bila časovna neusklajenost napada 5. in 6. armade, kar je bil tudi eden izmed poglavitnih vzrokov hudega poraza, ki ga je doživela 5. avstro-ogrška armada v petdnevni bitki na Ceru (od 15. do 19. avgusta 1914).

Ceprav ni nobenih uradnih podatkov o avsto-ogrskih izgubah v tej bitki, vendar sodijo, da je avstrijska vojska ob tej priložnosti izgubila kakih 25.000 vojakov, med njimi 2500 ujetnikov. Izgube srbske vojske pa znašajo 259 oficirjev in 16.000 podoficirjev in vojakov. Med padlimi je bil tudi rezervni kapetan Dimitrije Tucović, vodja Srbske socialdemokratske stranke.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Napad na partizanski štab

Prvi bataljon 1. dalmatinske brigade se je po večdnevih hudih bojih na Čusini nastanil v neposredni bližini Jajca, da bi se odpočil. Ponoči pa je po cesti povsem nepričakovano prodrla nemška izvidniška motorizirana kolona. Kurir, ki so ga bili poslali iz štaba brigade, ni mogel najti hiše, v kateri naj bi bil štab bataljona, in se je v prepričanju, da se je ta umaknil hkrati z drugimi svojimi enotami, vrnil nazaj.

Minila je petindvajseta mrzla novembrska noč drugega leta vojskovanja. Bilo je okrog pol sedmih zjutraj. Danilo se je zbudil. Pomencal si je oči. Nenadoma je zunaj zaslišalo zamolklo brnenje. Stopil je v vežo. Ko je odprl okno, je zagledal nekaj strašnega: na ograjo je bilo naslonjeno truplo stražarja Ivana Lolića. Saj to ni mogoče?

»Ivo! ga je Danilo poklical. Ivan se ni premaknil. Tedaj pa je Danilo opazil, kako se z glavne ceste približujeta hiši dva tanka. Za njima sta peljala še dva kamiona, polna vojakov s čeladami na glavah. Pohitel je nazaj h komandantovemu ležišču:

»Zeko! Vstani! Tanki!«

Zeko (Dimitrij Vojvodić, sedanjí narodni heroj in rezervni generalpodpolkovnik) mu ni verjel:

»Pusti me, Dane, in nikar se ne šali, saj se po jurišu na Čusino še nisem utegnili odpočiti...«

»Vstani! Nemci obkoljujejo hišo! Tudi tanki so tu!« je vpil Danilo. Tedaj je v sobo prihitel še Trpimir:

»Nemci, tovariš komandant! Obkolili so nas!«

»Hitro na vežna vrata! Danilo, prebudi še druge!« je ukazoval Zeko in zgrabil svojo brzostrelko, nato pa je odhitel v sosednjo sobo, katere okna so gledala na glavno cesto. Pogled se mu je ustavil na prvem tanku, ki je bil le kakih petdeset metrov daleč od njihove hiše. Nemški oficir, le do pasu v kupaolu, jih je pozival, naj se vda. Zeko je dvignil brzostrelko in hip kasneje se je oglasil njen rafal. Nemški oficir se je najprej povzpel, nato pa se zgrudil v notranjost tanka.

V sobi zaščitne desetine, kjer

težavnem položaju so se znašli. Sklenili so, da se bodo borili do zadnjega. Vedeli so, da Nemci ne bodo odnehali, upali pa so na pomoč drugih naših enot.

Ob osmih je bila hiša že vsa prerešetana. Fašistom dotlej še ni uspelo prodreti v hišo, toda branilcev je bilo čedalje manj. V kuhinji, ki so jo bili spreminili v ambulanto, sta ležala dva mrtva in dva hudo ranjena borca. Lažje ranjence so le obvezali, nato pa so se borili naprej. V kuhinji je ležal tudi namestnik komandanta Bogdan Peko (sedanjí generalmajor in narodni heroj): v glavo ga je bil zadela drobca granate.

Nenadoma se je tank, ki je stal blizu vežnih vrat, nekoliko umaknil. Nastalo je kratko zatišje. »Mar se Nemci umikajo ali pa spet kaj novega pripravljajo?« se je spraševal Zeko.

Zatišje pa je bilo le kratkotrajno. Tank se je kmalu vrnil. Pred sabo je potiskal z bencinom prepojene dele lesene ograje, ki jo je skozi razbita vežna vrata porinil v hišo, nato pa so jo Nemci z zažigalnimi krogli, izstreljenimi iz »šarca«, razžgali. Dim se je s stopnišča razširil po vsej hiši. Kazalo je, da se bo hiša vnela. Slišati je bilo le še posamične strele in stokanje ranjencev. Nemci so se umirili in čakali na izid svoje akcije.

Komisar bataljona Danilo Šmiljanec je v kuhinji izpraznil torb in metal partijski arhiv na ogenj. Ko je ves zorel, je odjeknil strel. Ko je Zeko takoj nato planil v kuhinjo, je Danilo ležal na tleh, v desni roki pa je še vedno stiskal pištolo.

Trpimir, Jozo in Ljubica so stekli v prtiličje. Plamen je že

»Potrebujem prostovoljca!« je zavpil Zeko.

»Tu /sem, tovariš komandant!« se je javil Stojan Stožer, sanitetski referent v bataljonu.

»Poskušaj se prebiti čez vrt, mi te pa bomo pri tem varovali z ognjem. Poiskal boš naše in jih obvestil o položaju,« mu je v nekaj besedah ukazal Zeko.

»Razumem, tovariš komandant!«

Ko je krenil po stopnicah navzdol, je razredčena skupina začela močneje streljati vzdolž glavne ceste, da bi Zoran mogel skozi okno skočiti na vrt in pihitati tja, kamor mu je bilo ukazano. V hipu, ko se je pokazal na oknu, pa ga je presekala rafal skritega nemškega »šarca«. Zoran se je še zravnil:

»Živel Tito in Partija!«

Nato se je mrtev zgrudil. S tem je propadla še zadnja možnost.

Nemški tank je ponovno začel potiskati pred sabo kup kolov in slame. Spet je skušal zažgati hišo. Posrečilo se mu je. Mokra slama je med gorenjem dajala gost in dušič dim. Znova je bilo treba gasiti ogenj.

Jozo, Trpimir in pomočnik komandanta Peko so se spustili v prtiličje. Skupina za gašenje požara si je pridobila že nekaj izkušenj. Tokrat ognja niso povsem ogasili, temveč so ga pustili, da tli in da se kadí; Nemci naj bi mislili, da se jim je namera posrečila...

Prevara jim je uspela. Nemci so čakali, partizani pa so se dogovarjali o tem, kako naj bi se nadalje vzdržali. Nabote so lahko že na prste prečeli. Varčevati bo treba z njimi. Vsaka krogla mora zadeti cilj. Zadnje — to se že ve — je treba zadržati zase.

»Tudi name ne pozabi, tovariš komandant!« se je oglasila bolničarka Ljubica Barišić. To hrabro dekletje je danes bilo povsod. Gasila je požar, se borila, obvezovala ranjence...

Komandir minometnega oddelka Trpimir Drašković je spet stal pri vežnih vratih, kamor ga je bil postavil komandant. Bil je zelo hladnokrvnen. Kadarkoli je zadela kakega nemškega vojaka, je o tem takoj obvestil tudi komandanta.

Ko je tako ob neki priložnosti planil po stopnicah navzdol, pri vratih ubil sovražnikovega vojaka in ob vrnitvi prinesel še en zabož z minami, je spet poročal:

»Tovariš komandant, pravkar sem še enega poslal na oni svet in prinesel mine, ki nam bodo prišle še prav.«

Komandant ga je, vsega umazanega, objel in poljubil. Ponošen je bil na tega pogumnega fanta, ki je po videzu bil še skoraj otrok.

Tako je od petnajstih korajžnih proletarcev ostalo le šest borcev, ki so se bili še v stanju boriti. Utrujeni in umazani, kot so bili, so preštevili svoje zadnje naboje.

Tedaj pa se je pogled pogumnega in iz treh ran krvavečega Trpimirja ustavil na minah:

»Naj poizkusimo, tovariš komandant!« je predlagal. »Mine bom tempiral tako, da bodo takoj eksplodirale.«

Poskušali so. Trpimir je zamahnil in prvo mino vrel na najbližji tank. Mina se je razležela tik ob gosencih in to neškodovale. Peko je zamahnil z drugo, Zeko pa še s tretjo...

Nato pa četrti in še druge... Poškodovani nemški tank se je začel umikati.

Nemci so se vznemirili. Nilhov ogenj je nastal čedalje šibkejši... Umikalo se!

»Okrepitev! Prihaja pomoč! Hura!« so vpili branilci. Nemci so se umaknili v takem neredu, da s seboj niso mogli odnesti niti mrtvih niti ranjenih.

To je bila že šesta ura boja. Prva dalmatinska in Peta črnogorska sta krenili v protinapad, da bi ponovno osvoili izgubljene položaje pri Jajcu.

Nato je Zeko pripeljal iz hiše borca, ki so še ostali živi. Celih šest ur so viseli med življenjem in smrtjo. Okrog razbite hiše je ležalo sedemindvajset nemških vojakov, en oficir in en tank. S svojo navzočnostjo so močje pričali o pogumu branilcev-proletarcev.

Okravljani in umazani branilci so se ustavili kakih sto metrov pred hišo. Le Petar Radčević in Trpimir sta se medtem že umila in preoblekla v novi civilni obleki, ki sta ju bila po boju našla v hiši njihovega »gostitelja« — ustaša, ki je bil ponoči neslišno ubil partizanskega stražarja in obvestil Nemce o razmestitvi našega štaba.

SLOBODAN SAVIĆ

ZAKAJ SO VITEZI POTREBOVALI PO DVA KONJA?

Pred iznajdbo strelnega orožja so se vojaki skušali zavarovati na najrazličnejše načine. Sprva so za oklop uporabljali živalske kože in drevesno lubje, kasneje pa so tak oklop okrepili s kovinskimi ploščicami.

Asirci in Babilonci so imeli čelade z bivoljih kož, prekrili pa so jih s kovinskimi ploščicami. Egipčani so imeli oklope in čelade iz različnega materiala, težka pehota grške vojske pa je imela že bakrene čelade in okrople štite. Rimski oklop je bil napravljen iz ustrojene kože, obložene z nekaj kvadratnih centimetrov velikimi kovinskimi ploščicami.

V srednjem veku so imeli nositi veržne srajce do kolkov, kasneje pa celo do kolen. Konec 12. veka je oklop postal še bolj popoln: čelada z vizirjem je pokrivala vso glavo, jekleni oklop pa je obdajal že vse telo. Še več: od 13. stoletja dalje so s posebnimi oklopi skušali pred nasprotnikovim orožjem obvarovati celo konje.

Jeklena oprema za konja in njegovega jahača pa je bila zelo težka in zato so vitezi navadno imeli na daljših pohodih po dva konja: na enem so jahali, drugi pa je nosil njihovo opremo.

so okna gledala na zahodno stran, so zagrmelo ročne bombe. Skupina nemških vojakov se je namreč po Zekovem rafalu približala hiši s te strani in dve njihovi bombi sta našli svoj cilj: dva borca sta bila laže, druga dva borca pa huje ranjena.

Zeko je bil hladnokrvnen in je borce razporedil ob oknih in vratih ter na stopnicah.

Tako se je začel neenak boj: na eni strani je bilo kakih sto nemških vojakov z dvema tankoma, topovi in mitraljezi, na drugi pa je štab 1. bataljona 1. dalmatinske brigade s petnajstimi borci in le z malo municije, zato pa z odločno voljo, da se bore na življenje in smrt.

Borci so si poiskali kritja in začeli močno streljati zlasti po drugem kamionu, s katerega so šele tedaj začeli skakati sovražnikovi vojniki. Med Nemci je bilo slišati stokanje.

Iz nemškega tanka, ki se je hiši še bolj približal, se je spet oglasil nemški oficir. Trdil je, da so v brezupnem položaju in da je vsak njihov odpor že vnaprej obsojen na neuspeh. Bilo je jasno, da so Nemci želeli priti do partizanskih ujetnikov. Zeko je tudi temu oficirju odgovoril z rafalom.

Predznoš branilcev je napadale še bolj razkačila. Oglašili so se ostri ukazi, sledil pa jim je hud ogenj iz vse njihove oborožitve. Nemške granate so vrtale luknje v zidovih hiše. Borci so dobro razumeli, v kako

lized zidove. Skušali so pogasiti ogenj. K sreči so bile vodovodne cevi še vedno cele. Nekdo je odkril tudi kanto.

»Vi gasite, jaz pa bom pazil na vhodna vrata,« je rekel Trpimir in se izgubil v dimu.

Ljubica je hitro odprla pipo, iz katere so začeli teči rešilni curki vode. Ko se je v koritu nabralo toliko vode, da jo je bilo moč zajeti s posodo, je Veselica polnil kanto, jo nosil proti vhodnim vratom in polival vodo po gorečih kolih.

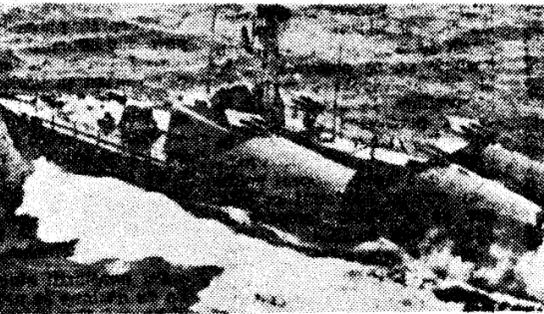
Nenadoma pa je Trpimir opazil nemškega vojaka, kako se plazí proti vratom. Prav tedaj, ko se je ta ob zidu zravnil, da bi šel zadnjič skočil, je Trpimir dvignil puško in pritisnil na petelina. Krogla je Nemca zadela v desno roko. Moral se je umakniti, oprijemajoč se za lakot.

Požar so hitro omejili. Ko sta se Trpimir in Jozo vračala na svoji mesti, sta vzela s seboj še zabož min, ki je bil skupno z minometom ostal v prtiličju. »Da se ne bi zgodilo še kaj hujšega,« sta pomislila.

Ko so Nemci videli, da je ogenj pogasjen, so začeli še huje streljati.

Položaj v hiši je bil že brezupen. Naših ni, municije pa tudi že primanjkuje! Nekaj bi bilo treba storiti. Da bi se skušali prebiti? Toda kako, ko pa sta pred hišo dva tanka in ko z vseh strani kosijo mitraljezi? Hiša je obkoljena... Nemočev je več...

V BESEDI IN PODOBI

RAKETNE ČOLNE je prva uvedla v oborožitev Sovjetska zveza. Njihova poglavitna oborožitev so dirigirani raketni izstrelki. Čolni so približno enake velikosti kot torpedni čolni, toda sovražnika lahko napadejo že od daleč, mnogo prej ko s torpedi.

Z RAKETNO PUŠKO, ki jo vidimo na sliki in ki jo v ZDA še preizkušajo, je moč izstreliti majhne raketne projektil kal. 40 mm. Puške te vrste so težke kakih sedem kilogramov, so pa menda zelo primerne za obstreljevanje bunkerjev, nizko letečih letal, tankov in drugih oklopnih vozil.

MIRAN OSTAN:

Postal sem radiotelegrafist JA

V partizanski tabor smo prišli drugi dan popoldne. S seboj smo prinesli precej opreme: razen orožja smo prinesli tudi obilo zabojev hrane. V Neaplju smo dobili za dva dni hrane še v zabožih, vsak pa je dobil še nekaj na ladji. Toplo hrano pa smo dobili zvečer na postaji v Salerno, kjer je stalno delovala angleška vojaška kuhinja. V Tarantu, kjer smo čakali na odhod vlaka dve uri, sem dvignil na postaji pri Angležih zopet toliko suhe hrane kakor v Neaplju. Angleži so verjeli na besedo, da smo dobili hrano samo za en dan. V Gravini smo ves to izročili našim. Nihče pa ni zahteval seznama, niti ni vprašal, ali smo val zadnjikrat sem jih prešel, ko smo stopili a vlaka.

V Gravini so nas razdelili v razne čete. Čez 10 dni so me sveder vkrcali na ladjo z drugimi nepoznanimi in odpotovali smo na Vis. V Komizli sem bil dodeljen IV. bataljonu III. prekmorske brigade. Udeležil sem se osvoboditve Hvara in Brača, v Splitu so me premeslili k mornarici v Luksic, kjer je bil štab Jugomor. Dalj so mi prenosno radijsko postajo, ki sem jo montiral v neki vili. Šef radijskih zvez je bil major Palaveršić, ki je bil oficir vojne mornarice pred vojno. Zraven pa so mi dali mladega partizana, ki ni imel pojma o radiju, še manj pa o radijski telegrafiji, niti nisem imel naloga, če ga moram učiti. V svoji mladostni naivnosti mi je povedal, da me »kontrolira«. To me je tako razkačilo, da sem šel takoj k majorju in mu rekel, naj me razreši službe radiotelegrafista in me pošlje v borbeno enotico, kjer sem bil, ker nimajo zaupanja vame. S tem so ranili mojo zavednost in narodni ponos. Mene bi lahko kontrolirali le stari izkušeni radiotelegrafisti. Sam sem zmožen kontrolirati druge, kako izpolnjujejo radiotelegrafske zveze. Zadržuje, da mi dajo dva dobra sprejemnika. Če mi pa dajo, ako jih imajo, dva radiogonometra in še enega dobrega operaterja, izsledim še, kje so sovražne oddajne postaje.

Takoj so me razrešili te dolžnosti. Čakal sem na premesitve. To pa se ni zgodilo. Čez nekaj dni so mi dodelili sobo v privatni hiši, v katero je imel dovoljen vstop samo major, in dva dobra sprejemna aparata. Imel sem nalogo kontrolirati, kako delajo naši in sovražni radiotelegrafisti ter sprejemati vse brzojavke. Ugotoviti sem moral naše in sovražne, ker mi niso dali pozitivnih znakov. Delal sem ves dan. Vsako jutro pa sem nesel majorju na pregled sprejeto in mu tolmučal nepravilnosti in ostalo, kar je bilo važnega. Ta moja kontrola pa bi kmalu imela tragične posledice. Zasačil sem našo postajo, ki je po šifriranem tekstu oddajala korespondentno odprti tekst. Iz te vsebine se je razumelo, kje je. Po pozitivnem znaku pa se je ugotovilo, kdo je. Bil je poklican na odgovornost in zaslišan v moji prisotnosti. Krute obsodbe ga je rešila njegova mladost in v bitkah izkazana hrabrost. Sprejemati sem moral tudi vojna poročila Draže Mihailovića, ki so jih oddajali v svet. Poročila so vedno končala: »Slobodne planine — Draža Mihailović.«

Sredi januarja 1945 me je major Palaveršić poklical in mi velel, naj grem v skladišče in si izberem najboljšo radijsko postajo, ker bom šel na zelo važno misijo, od koder že tri ekspedicije niso moge vzpostaviti zveze. Izbral sem ameriško SCR. Zjutraj je bil pred štabom džip z radijsko postajo, poročnik (v civilu je bil geometer), šifrerka, Miroslav Kocjan (sedaj pri Radiu Koper) kot moj pomočnik in jaz. Oborožili so nas z brzostrelkami, pištolo in 2 ročnimi granatama. Odpeljali smo se v Zagvozd, nato z različni sredstvi in pomočjo terencev v Imoteki in na Siroki breg. Vsako noč smo spreminjali kraj in redno in točno ob določeni uri sem pošiljal in sprejel šifrirane brzojavke. Stalno sem vzdrževal zvezo s štabom mornarice, Visom in štabi divizij. Tam smo ostali do osvobodjenega Mostarja 14. 2. 1945 in se nato vrnili v Split.

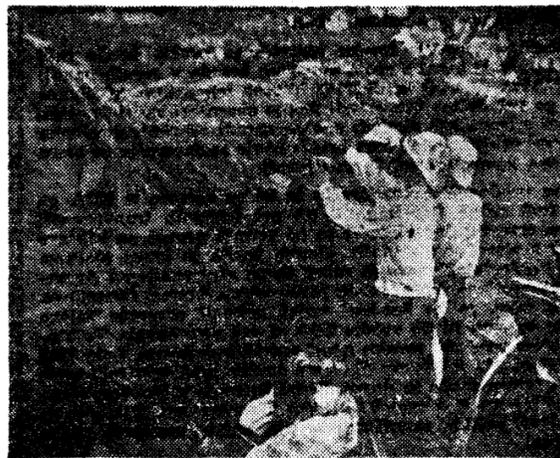
Aprila 1945 sem pa bil dodeljen, še vedno kot radiotelegrafist admiralu Černju in šel z njim preko Velebita v Liko. Najprej v Gospić, nato v Otočac. Potem ponovno čez Velebit v Senj proti Reki, kjer so divjali boji. Konec vojne sem dočakal v Opatiji.

Vrnil sem se potem v Split na štab mornarice, kjer sem bil namestnik šefa radijskega centra. Oktobra so mi priznali stari čin starejšega vodnika. Pri štabu mornarice je bil tudi radiotelegrafist bivše italijanske mornarice Martin Srebrnič in Solkana. Sedaj še živi v Novi Gorici, je prometnik na železniki postaji.

Iz mornarice sem bil odpuščen 28. XI. 1945 in tako končno po štirih letih spet videl svoje domače.

Po vojni so me odlikovali s medaljo »Zasluge za narodo«.

KONEC

SEVERNOVIETNAMSKO PROTILETALSKO TOPNIŠTVO, ki ga sestavljajo predvsem topovi manjšega kalibra, je s svojo učinkovitostjo presenetilo marsikatero vojaškega strokovnjaka. Sestrelilo je že mnoga ameriška letala, celo najsodobnejša in najhitrejša.

NEMŠKI DESANT NA DRVAR 25. maja 1944. leta ni losegel svojega namena. Na aplenjeni nemški fotografiji vidimo, kako padalci radostno pričakujejo nove okrepitve iz zraka, ki naj bi jih rešile iz težavnega položaja.

KANADSKO LETALO CL-84, ki se lahko tudi avpično dviga in pristaja, poseže hitrost do 650 kilometrov na uro in je vsestransko uporabno: za prevoze, reševalno službo izvidniško dejavnost itd.

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

Marić mu je sledil, dokler ni izginil. Ko je hotel znova pogledati k skupini okrog polkovnika, se je major spet prikazal med vrati. Toda na veliko presenečenje Marića in vseh tistih, ki so bili ta hip obrnjeni k vratom, ni bil sam. Z njim je šla čudovito lepa ženska. Ko se je prikazala, je v dvorani zamrl hrup in tudi oči drugih so se uprle tja, od koder je prihajala lepota. Se polkovnik je hitro odstavil kozarec, ki ga je bil komaj prinesel k ustnicam, in vstavil monokel pod desno oko.

Ženska ni bila vznemirjena, čeprav je major, ko ji je sredi vrat ponudil roko, za hip obstal, sijoč od zadovoljstva. Z njenih rdečih polnih ustnic nasmeh ni izginil. Gracioznost njene gibeke mladega telesa, nenavadno pravih medsebojnih razmerij, ki ga je še bolj poudarjala ozka, oprjeta obleka z globokim izrezom na prsih, je prišla do polnega izraza prav v teh korakih, ki jih je naredila v hipu, ko jo je spremljalo trideset parov oči.

Vendar pa je bilo na tej ženski nekaj, kar je najprej pritegnilo pozornost, kar pa je bilo v nenavadnem nasprotju z njeno kot alabaster belo poltjo. To so bili bujni lasje ognjene barve, ki so se v velikih valovih zivali na ramena in se tam ustavljali.

Marić jo je opazoval z na pol odprtimi usti, kot začaran. Ko sta šla z majorjem skozi dvorano, se je njegov pogled srečal z majorjevimi in ta se mu je nasmehnil. Zazdelo se mu je, da je tudi rdečelaskin nasmeh izrazitejši, ko je sledila majorjevemu pogledu in ga opazila.

Ko pa se je polkovnik von Meierhof odlepil od svoje skupine in stópil s togim korakom majorju in dami naproti, nato kot pravi vojak prvi obstal, prijel njeno roko in jo dvignil k ustnicam, se je molk razpočil kot milni mehurček. Dvorano je napolnilo glasno ploskanje, po tistem enoličnem, ki je bilo v zdravici namenjeno fúhrerju.

S prihodom lepote se je izboljšalo tudi razpoloženje otopenih gostiteljev in gostov. Nekaj minut kasneje, ko je orkester še kar ubrano zaigral enega izmed znanih valčkov in ko je rdečelaska zaprhutala v togih rokah Wolfganga von Meierhafa, SS-polkovnika tretjega rajha, je razpoloženje doseglo stopnjo, ki bi lahko pomenila, da je led prebit, da je v najboljšem primeru dobro počil in krenil po reki.

Marićovo pozornost so pritegnili glasovi iz salona na desni strani. Med zakoncema, trgovcem in plavolasko, očitno ni bilo vse v najboljšem redu. On je nerazložno sikal skozi stisnjene zobe in miril svojo mladost, temperamentno ženo, ona pa ni niti najmanj skrivala svoje razdraženosti. Morda je prisotnost osamljenega mladeniča v naslanjaču še bolj razvnela njeno bojevitost. Ne da bi vsaj malo utišala glas, je dvoboj s svojim možem končala z besedami, ki jih je treba zamočati.

Nato se je obrnila, hitro kot razjarjena tigrica. Njeno telo je bilo čezinčez napeto kot tetiva, trmasto vzdignjena glava in zgornji del telesa pa so še bolj poudarili obline njenih prsi.

Nenadoma pa se je njen obraz, ko da je nekdo pred njim zamahnil z roko in z nje izbrisal izraz divjega besa, spremenil v najprikopnejši in najvabljivejši, kar jih je Marić kdajkoli videl.

Bil je res presenečen, ko je videl, da je ta novi izraz nastal v trenutku, ko sta se njuna pogleda srečala. Njegov presenečenje je doseglo vrh, ko je opazil, kako se je lepa plavolaska namenila naravnost k njemu kot k svojemu staremu prijatelju.

— Ne bi radi, da bi zaplesala, preden orkester konča? je vprašala in izzivalno zganila s telesom.

Ta naglica ga je zmedla. Pogledal je topi, brezizrazni obraz njenega moža in hitro vstal.

— Zakaj pa ne? je še sam yeselo rekel. Odpeljal jo je proti dvorani.

Neki par je kot poletni vrtnec stekel mimo njiju. Marić je komaj opazil zaripli majorjev obraz, pavlihovski nasmeh in kazalec, ki mu je z njim zapretil.

Za njima sta stekla polkovnik von Meierhof in rdečelaska, ko da se ne dotikata tal. Se je Mariću zazdelo, ali pa je rdečelaskin nasmeh spet postal izrazitejši, ko sta se samo za hip srečala s pogledi?

Plavolaska je uživala v plesu, plesala pa je odlično. Ko bi se s telesom kmalu ne privila k njemu, bi je sploh ne čutil. Molčala sta in njemu je bilo tako bolj prav. Ta hip mu ni prišlo na misel prav nič, kar bi lahko rekel, da bi to ne bila ustajljena, oguljena fraza, ki jo včasih uporabimo, kadar nam zmanjka domišljije. Ščegetali so ga njeni nadišavljeni lasje, dražile so ga čvrste prsi, ves čas pa je čutil na zatilju ko sveder razjarjene oči njenega moža, ki je stal zadaj v dvorani in ju spremljal s pogledom.

Nadaljevanje

Bila je med prvimi

Baška grapa... Koliko spominov nas veže na tiste vasi, pripete na visokih strminah! Nemški rut, Kal, Stržišče, Grant, Kneža, Loje, vasi, ki jih okupator ni mogel upogniti, čeprav je v znanem procesu proti skupini Pinka Tomažiča obsodil na smrt tudi odločnega protifašista in zavednega sina Baške grape — Simona Kosa.

Ze več let pred začetkom narodnoosvobodilne borbe so nekateri posamezniki s Kneže, Loj in bližnjih vasi s pomočjo emigrantov — domačinov, ki so morali zbežati v Jugoslavijo, širili po vaseh Baške grape in okolici Tolmina knjige in časopise z napredno vsebino: Marxov Kapital, Meja gori, roman Gorkega Matij, Naše obzorje, Vera v zgodovino socializma in druge. V dneih ko je fašizem z najbolj brutalnimi metodami uničeval našo kulturo, knjige in časopise, je bilo branje te literature edina uteha in moralna opora ljudem, ki so verjeli in upali v lepše dni — v svobodo...

Med tistimi, ki so morali zbežati v Jugoslavijo, sta bila tudi Lucjan Seljak iz Klavž in Rudolf Papež iz Kneže. V Kranju so ti emigranti kmalu dobili povezavo s tamkajšnjimi organizatorji delavskega gibanja. Dogovorili so se, da bodo čimprej organizirali zvezo za pošiljanje knjig in časopisov na Primorsko. Najbolj primerna in varna se jim je zdelo povezava prek Peči z rojstno vasjo. Tako so na Lojah nad Knežo dobili v družini Marije Kenda-Kašanice zanesljivo zvezo, ki ni odpovedala vse do začetka narodnoosvobodilne borbe. Skalnata grebena Peči,

Rodica in Suha, ki se dviguje ta v višino nad 2000 metrov, sta bila več let priči močnega ilegalnega delovanja emigrantov onstran meje in nekaterih posameznikov tostran meje. Vsa družina Kendovih v Lo-

jah nad Knežo je ne glede na tveganje in nevarnosti več let opravljala nadse pomembno delo pri sprejemanju, prenašanju in širjenju napredne literature. Hčerka Lucija se je v letih od 1937 do začetka narodnoosvobodilne borbe nešteto krat povzpela po skalovju na vrh Suhe in tam sprejemala knjige in časopise. Vse to je — večkrat v veliki nevarnosti — prenašala na dom. Mati Marija je skrbelo za varno skrivališče, dokler niso literature prevzeli tovariši in jo odnesli dalje po vaseh Baške grape in Tolminske. Naj omenimo, da so nekatere knjige s te zveze ob prizadevnosti mladega Franca Brejca iz Otaleža v juliju 1941 našle pot celo na otok Lampeduzo, kjer je bilo takrat med italijanskimi vojniki tudi 70 Slovencev. Naj poudarimo, da te zveze čez visoke Peči v vseh letih do začetka NOB niso fašisti in kvesturini nikoli odkrili. Veliko zaslug za to je imela prav mati Kašanica, ki

je svoje otroke, dva sinova in dve hčeri, vzgojila v zavedne in močne člane naše narodnoosvobodilne borbe. Sama pa je bila v tej borbi močan člen, ki ni nikoli popustil.

Z narodnoosvobodilnim gibanjem se je družina Kašanovih povezala že v septembru 1941. V začetku leta 1942 je v Baško grapo prišel aktivist Albin Kovač-Jaka. Bilo je dovolj, da je obiskal nekaj vasi, pa je spoznal: »Tu pa smo prišli že na zoro ledino!«

Domačija Kašanovih je postala varno zatočišče aktivistom: Andreju Brovcu-Janku, Albinu Kovaču-Jaki, Pogačniku in drugim. Pri Kašanovih je bilo skrivališče hrane, obleke, zdravil in vsega, kar je bilo zbrano za partizane. Kašanica je ob vsaki uri, po dnevi in ponoči odpirala vrata partizanom in aktivistom in vse sprejemala z materinsko skrbjo. Nudila jim je hrano, zatočišče ter toplo in vzpodbudno besedo, ki je tako dobro dela izmučenim in lačnim borcem.

Meseca februarja 1943 so fašisti aretirali in odpeljali v internacijo obe hčeri. Sinova sta bila že v partizanih. Tako je mati Kašanica ostala sama s skrbmi za veliko družino partizanov in aktivistov. Čeprav jo je delo zmagovalo, ni niti za hip popustila. Kot prej je skrbelo za partizane, ki so se tako radi ustavljali v njenem gostoljubnem domu. Ob kapitulaciji Italije se je iz internacije vrnila le hčerka Pavla. Lucija se je bila že na poti pridružila partizanom in je padla v borbah na goriški fronti.

Kašanica je vsa leta po osvoboditvi sledila vsem dogodkom doma in po svetu. Še dva dni pred smrtjo je z zanimanjem brala »Delo« in se veselila napredka, ki ga je delovno ljudstvo Jugoslavije doseglo v letih po osvoboditvi.

Ni dolgo tega, ko je mati Kašanica v 86. letu starosti ugasnila prav tako tiho in neopazno kot je živela. Vsem partizanom in aktivistom, ki so jo poznali kot skromno in požrtvovalno ženo in mamico, bo njena podoba ostala vedno živa v spominu.

P. A. — Ogarev

KDOR DRUGIM JAMO KOP-LJE... Neki bogat ameriški industrijec (časniki niso navedli njegovega imena) je kupil v Italiji za velike denarje neko dragoceno Rembrandtovo sliko. Ker je prepovedano izvažati iz Italije slike znamenitih starih mojstrov, je naročil industrijec nekemu dobremu slikarju, naj čez Rembrandtovo pokrajino — s tenkim slojem — naslika kaj abstraktnega Tako mu je uspelo iztihnati sliko iz Italije in jo pripeljati v ZDA, kjer je takoj najel nekoga znanega restavratorka in mu naročil, naj s slike posname vrhno plast. Kmalu nato je industrijec prejel restavratorkov telegram: »Ko sem posneval vrhno plast, sem ponesreči poškodoval Rembrandtovo pokrajino, pod katero je — Mussolinijev portret. Pri kateri plasti naj se ustavim?«

CUDOVITA PERSPEKTIVA.

Neki Combejev minister, ki so ga vprašali, ali bodo medsebojni boji v Kongu še dolgo trajali, je potolažil novinarje: »Prepričan sem, da ne bodo, ker se bomo borili za rešitev naše dežele do njenega poslednjega prebivalca...«

S kljuke in klina

Davek — nepoznan pojem. To je v Papetu, glavnemu mestu otoka Tahiti. Vsi poskusi, da bi to »kugo« vpejali na Tahiti so se izjalovili spričo vztrajnih protestov tamkajšnjega prebivalstva. Prvič so poskusili uvesti davek 1988., zadnjič pa nedavno, ko so trgovci in posestniki razglasili 24-urno stavko in tako prepričali uresničitev tega »neogibnega zla«.

Novinarstvo je še vedno podcenjevan poklic. Pogosto gledamo na novinarja z višine — nekada smo tako gledali na kirurga in glasbenika — kakor da so v isti vrsti s frizerji in konjarji, je dejal znani ameriški komentator W. Lippman v nekem predavanju na harvardski univerzi, ko je govoril o novinarskem poklicu.

Romantika na pohodu. Neki francoski dramatik je napisal v »Figaroju«: »Sodobni človek je sit hladnega modrovanja in hrepeni po toplini. Približuje se — nova romantika.«

Možno je, da bo čez petdeset let umetnost bolj romantična, kot je danes, je rekel v nekem intervjuju tudi švicarski dramatik Friedrich Dürrenmatt.

Račun brez krčmarja... Francoski pisatelj R. Aron analizira v časniku »Figaro« vzroke napetosti med Parizom in Washingtonom in pravi: »Gre v prvi vrsti za to, da de Gaulle raz ribari v ameriških vodah.« Aron cika na »ameriške« vode v jugovzhodni Aziji in Latinski Ameriki, v katerih ne bodo v prihodnosti ribarili ne Američani ne Francozi...

Hudo je, če ti je morje, ki te obdaja, sovražno! Vzhodnonemški časnik »Neues Deutschland« opozarja prebivalce zahodnega Berlina: »Dejstvo je, da je Berlin, kot otok, obdan z vzhodnonemskim ozemljem. Ni pametno, da si otok ustvarja sovražnika od morja, ki ga obdaja!«

Bogat program invalidskega tedna v Kranju

Invalidske organizacije kranjske občine se pripravljajo na proslavo 20-letnice osvoboditve in tudi 20-letnice ustanovnega kongresa Zveze vojaških vojnih invalidov Slovenije. Bogat in izredno pester program prireditvev invalidskega tedna, ki bo trajal od 5. do 11. septembra, kaže, da so se v Kranju na to proslavo res temeljito pripravili.

Prvi dan — 5. septembra — bodo odprli v Domu invalidov in borcev razstavo del likovnih amaterjev invalidov in razstavo partizanske grafike. Ta dan se začne tudi tekmovanje v streljanju z malokalibrsko puško in

tekmovanje v kegljanju in balinanju.

V prihodnjih dneh se vrstijo tekmovanja v streljanju z zračno puško, v plavanju, šahu itd. V torek, 7. septembra, bo v Domu invalidov in borcev literarni večer. Med tednom bodo skupne slavnostne seje krajevnih organizacij ZVVI.

V četrtek, 9. septembra, položijo venec in cvetje k spomenikom, spominskim ploščam in obeležjem NOB. Ta dan bo predsednik občine sprejel delegacijo vojaških vojnih invalidov.

Na slavnostno sejo predsedstva ZVVI, ki bo v petek 10. sep-

tembra, bodo povabili vse sodelujoče.

Invalidski teden bodo zaključili v soboto, 11. septembra, s slavnostno akademijo, na kateri bodo sodelovali Partizanski invalidski pevski zbor in člani Prešernovega gledališča iz Kranja.

Ker je izvedba tako obsežnega programa povezana tudi s precejšnjimi izdatki, je predsedstvo ZVVI v Kranju zaprosilo občinsko skupščino za pomoč. Pristojni organi te skupščine so s razumevanjem pozitivno rešili vlogo ZVVI in tako omogočili izvedbo slovesne proslave in izvedbo invalidskega tedna.

MILE PAVLIN EVGEN SAJOVIC BRISANON BATAJON

40. Hodili smo kaki dve uri in ol. Anki cesti postavili zasedo. Mimogrede sem zvedel, da smo blizu Laubranske in nemške postojanke v Tržišču in da po tej cesti večkrat pridejo njihove patrulje. Čakali smo jih precej dolgo in bilo mi je strašno mraz, ko sem ves prepoten ležal na zmrzli zemlji. Komandant se je jezil, ker jih ni bilo, nato pa je ukazal, da jih pojdemo iskat, če neboje priti. Spet smo več ur hodili po gozdu, se pogosto ustavljali in poslušali. Nazadnje smo zaslišali neke daleč sekanje. Ugibal sem, kdo ob tem času seka drva, ko je vendar tako nevarno.

41. Medtem smo dobili ukaz, naj pohitimo. Zdaj smo skoraj tekli proti sekačem. Vedno bliže smo slišali udarce, kmalu pa smo zaslišali tudi glasove. Ustavili smo se in po kratkem posvetu pri komandantu so nam komandirji pojasnili našo nalogo. Sekače smo obkolili, toda spet nas je nekdo opazil. Slišali smo krik, kot bi nekoga dajali iz kože, potem pa hreščanje suhljadi pod nogami bežečih. Za njihovimi petami smo pridrli na poseko. Malica je bila še nedotaknjena, našli smo tudi nekaj pušk in obilo sekir in žag. Presenetili smo domobranksko delovno enoto, ki je sekala les za bunkerje.

42. Orodje smo vzeli s seboj in ga zmetali v bližnje močvirje, puške razbili, saj so bili stari italijanski pihalniki, malico pojedli kot lačni volkovi in spet odšli dalje. Prišli smo do neke cesje in jo urezali kar po njej. Nenadoma je pripeljal za nami zapravljivček in se vrezal v našo kolono. Na kolzu sta sedela dva vojaka. Preden smo ju utegnili vprašati, kdo sta, sta že skočila na tla in izginila v temi. Na vozu smo našli vrečo soli, sladkorja, cigarete in zajetno pletenko žganja. Torej sta bila beguna domobranksa, ki sta peljala oskrbo v postojanko in v temi zašla k nam namesto k svojim.

• **DIHANJE S SKRGAMI JE V BISTVU ISTO KAKOR DIHANJE S PLJUČI.** V obeh primerih črpa organizem neogibno potrebni kisik iz zraka. Vedeti pa je treba, da je zrak, ki ga za ta namen uporabljajo vodne živali, razkrojen v vodi. To je moč najpreprosteje dokazati tako, da damo ribo v hladno prekuhano vodo. Riba kmalu pogine, ker se pri kuhanju vode iz nje izloči zrak. Riba zajema z usti vodo z razkrpjenim zrakom, ki se skozi bočne škržne špranje izliva na škržne lističe. Voda oddaja kisik, sprejema pa ogljikovo kislino, ki se potem hkrati z vodo izliva v okolje. Znanstveniki so spričo tega prišli na misel, da bi lahko tudi človek živel pod vodo. Neki znanstvenik je napravil poskus s hrčkom. Zavil ga je v tenko

Dobro je, če veste...

opno iz silikona (snov, ki ne prepušča vode, prepušča pa molekule plinov, razkrojenih v vodi). Zavitega hrčka je položil v akvarij. Poskus je uspel. Žival ni utonila. Isti znanstvenik zatrjuje, da bi lahko človek v votli kocki iz silikona neomejeno dolgo živel v vodi.

• **JAPONSKI RIBICI** ohranijo ribo svežo tako, da jo kojo po ulovu bežno pomočijo v alkohol. Tako pride na pol živa riba na trg. Ta način ohranjanja sveže ribe so že zdavnaj poznali tudi ribiči v Ohridu, ki so razpošiljali po pošti ali po slih »opite ribe.

• **Brom** poznamo v zdravilstvu kot pomirjevalno sredstvo, v zadnjem času pa so odkrili botaniki pri bromu pravo nasprotno lastnost — spodbudni vpliv. Znanstveniki delavce v inštitutu za botaniko pri znanstveni akademiji v gruzinski SSR

O vojni in miru

• **Vojna je največji izmed vseh zločinov.** Pa vendar ni agresorja, ki ne bi pobarval svojega zločina s pravičnim izgovorom.

VOLTAIRE

• **Sodelovali smo v tej vojni in zmagali.** Zato ne bodimo ne licemerski ne hipokritični ne neumni. Potrudimo se, da naši sovražniki ne bodo mogli ponovno sprožiti vojne, prevzgojimo jih, naučimo jih živeti v miru in pravici z vsemi narodi tega sveta. Da bi to dosegli, moramo vzgajati in prevzgojati. Toda najprej moramo vzgojiti sami sebe.

ERNEST HEMINGWAY

• **Ni nujno, da odkritje jedrskih verižnih reakcij pripelje do uničenja človeštva...** Samo nadnacionalna organizacija, ki razpolaga z dovolj močno izvršno silo, nas lahko zaščiti. Ko bomo to doumeli, bomo našli moč tudi za žrtve, ki so potrebne, da se zaščiti bodočnost človeštva.

ALBERT EINSTEIN

• **Vojna navdušuje tiste, ki je niso nikoli okusili.**

ERAZEM ROTTERDAMSKI

• **Kapitalizem prinaša vojno, kakor prinašajo oblaki dež.**

JEAN JAURES

• **Najglasnejši patrioti kujejo med vojno največje profite.**

AVGUST BEBEL

L. Georadz je obdeloval koruzno seme z raztopino bromkalija. Posledica tega je bila, da se je pridelale koruze povečal za 18 odstotkov. Ugotovili so, da seme, ki mu dajejo bromkalij, hitreje vzklje. Poskuse so nadaljevali na gruzinskih kolhozih in sovhozhih. Triletno uporabljanje bromkalija pri pridelovanju koruze je zanesljivo potrdilo, da bromkalij spodbudno vpliva na rast koruze.

• **Največje drevo na našem planetu je sekvoja,** ki raste v Kaliforniji. Sekvoja doseže celo 100-metrsko višino.

• **INOZEMSKI TURISTIČNI PROMET V SLOVENIJI** iz leta v leto narašča. 1957. je bilo v Sloveniji 248.000 nočnih tujih turistov, 1963. pa je bilo že 1.018.000 takih prenočitev. Letno naraščanje v tem razdobju je znašalo 20 do 45%. V celotnem jugoslovanskem turističnem prometu je Slovenija udeležena z 18,8 odstotka. Tako je inozemski turistični promet v Sloveniji na tretjem mestu v slovenskem izvozu.

• **OTOK RAB** ni znan samo kot pomembno turistično področje, marveč tudi kot otok, kjer ne žive ne kače ne lisice. Domačini zatrjujejo, da bi kača, ki bi jo prinesli od drugod, kmalu poginila. Poleg tega ni na otoku večjih kriminalcev. V zadnjih tridesetih letih niso zaznavali na Rabu nobenega uboja ali kakšnega večjega zločina.

Odgovori na »Znanje in spomin«

1. Jean Henry Dunant
2. Lester Bowles Pearson
3. Martin Luther King
4. Bertrand Russel

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

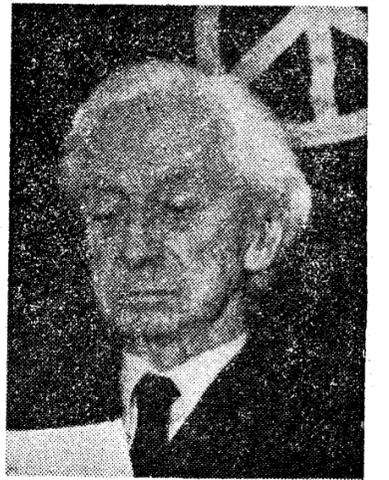
Prvo Nobelovo nagrado za mir so podelili 10. decembra 1901. Ta nagrada daje vsako leto simbolično priznanje za uspešno prizadevanje pri krepitvi bratstva med narodi, zmanjšanju in ukinitju vojsk oziroma povečanju mirovnih kongresov. — Kdo je prvi dobil Nobelovo nagrado za mir? Ta Francoz (na sliki) je, presunjena nad grozotami bitke pri Solferinu (leta 1859), osnoval mednarodno organizacijo Rdečega križa.

Kanadski premier je dobil Nobelovo nagrado za mir leta 1957, za uspešno posredovanje v sueški krizi. V Združenih narodih je aktivno delal od ustanovitve organizacije; leta 1953 je bil predsednik generalne skupščine ZN. Na vsej svoji politični poti — po raznih diplomatskih službah je bil od leta 1948 do 1957 minister za zunanje zadeve — se je izkazal kot dosledni borec za mir na svetu. — Njegovo ime?

Kdo je lani prejel Nobelovo nagrado za mir? — Voditelj integracijskega protirasnega gibanja se je rodil pred 36 leti kot sin črnega pastora, tudi znanega borca proti rasnemu razlikovanju. Leta 1954 je postal doktor teologije na bostonski univerzi. Ideje svoje spravljive politike črpa iz biblije, »tehnične napotke« pa iz Gandhijevih teorij. Njegova lanska Nobelova nagrada je še okrepila ugled boja črncev za enakopravnost.

Svetovno znani angleški filozof (na sliki) stopa že v 93. leto starosti, pa je še vedno dosledni nasprotnik atomskega oboroževanja in »norosti hladne vojne«. Stoji na čelu protiatomskega gibanja v Veliki Britaniji. Zaradi delovanja proti vladni politiki oboroževanja je bil že večkrat zaprt. Znane so njegove besede: »Vse kulturne moči — država, znanost, vzgoja — so se izkazale pri reševanju socialnih problemov, nemočne pa so pred nesmiselom vojne.« — Kdo je to rekel?

PRED DVAINDVAJSETIMI LETI

Naskok o globokem zaledju

V tistih dneh, ko sta oba krilna bataljona naše brigade bila že dva dni v hudih bojih s trikrat do štirikrat močnejšimi sovražnikovimi silami, naš bataljon, ki je imel položaje v

sredini brigadne razporeditve, ob poti Bijelo Polje—Mojkovac, ni imel kaj početi. Nihče nas ni napadel.

Na desnem bregu Tare je bilo silno težavno priti do hrane. Menili smo, da je Kolašinsko polje na nasprotni strani reke bogatejša in zato sem, kot bataljonski intendant, vzel vod borcev in tja krenil po hrano. Prebivalstvo nas je zelo lepo sprejelo in nam dalo vse, kar je moglo.

Prav tedaj, ko smo se pripravljali na vrnitev, smo zvedeli, da so Italijani vkorakali v Mojkovac. V bataljon smo se morali vrniti po drugi poti.

Komandantu bataljona Nikoli Pečancu je šlo že na živce, ko je videl, da bataljon uživa »na počitnicah«, povsod naokrog pa divjajo hudi boji. Zato mu je bilo zelo ljubo, ko je zvedel, da je v kakih deset kilometrov oddaljeno planinsko naselje Giljónoge prišla neka nemška kolona in da namerava tam tudi prenočiti. Ne da bi dolgo razmišljal, je sklenil, da bo sovražnika napadel in ga presenetil.

Ko se je znočilo, je komandant bataljona poslal dve svoji četi v Giljónoge. Tudi jaz sem se jima pridružil z nalogo, da zberem plen. Če ga bo sploh kaj.

Se pred jutranjim svitom smo prispeli v neposredno bližino pa-

stirskih kolib, kjer je sovražnik imel svoje taborišče. Skozi megljo smo opazovali nemške oficirje in vojake. Brezbržno so vstajali, se umivali in brili. Bili so povsem mirni in brez najnujnejšega zavarovanja. Priprani so bili, da jim ne grozi nobena nevarnost, saj so bili v globokem zaledju, njihova vojska na fronti pa je tudi že krenila v napad.

Takoj nato, ko se je megla razredčila, je komandant bataljona z mitraljeznim rafalom dal znak za začetek juriša. Planili smo kot en človek. Nemce je to tako presenetilo, da ni nihče izmed njih mislil na odpor in so si vsi iskali rešitve v begu. V nekaj minutah smo jih preganili najmanj pol kilometra daleč.

Vojnega plena pa le ni bilo. Odnokod so nenadoma prišle neke druge nemške enote, ki so imele tudi tanke. Tu ni bilo moč kaj storiti. Morali smo se umakniti brez plena, čeprav je bilo v nemškem taborišču mnogo hrane, municije in razne druge opreme. Tega ne bi bilo treba, če bi mi že pred jurišem sestavili posebno skupino, ki bi imela na skrbi zbiranje in odvoz plena, medtem ko so drugi borci zasledovali bežečega sovražnika.

NIKICA FILIPOVIČ

hitreje leteli mimo njega, kot pa se to navadno dogaja pri »čiru«.

Ovinkj so ostajali za ukradenim vlakom. Ko pa je Nikitović videl, da je že precej daleč od Višegrada, je s piskanjem obveščal postaje o bližanju nenajavljenega vlaka. To je bilo nujno potrebno, kajti v nasprotnem primeru bi se lahko dogodilo, da bi naletel na zaprt tir.

Dobrun. Šef postaje ga je ustavil in mu sporočil, da komandant Višegrada zahteva, naj se nemudoma vrne.

»Pusti to! Kje je telefon?«

Ukradel je vlak

Nato je Vojin vsem postajam od Dobrun do Šargana javil naslednje:

»Vozim transport v Srbijo. Zahtevam, da me nihče ne ustavlja. S seboj imam petsto oboroženih ljudi in si bom — če bo treba — z orožjem izsilil prehod. Potrudite se, da bo proga prosta, kajti v nasprotnem primeru bom treščil v vlak, ki bi mi zaprl pot.«

Lokomotiva je vlekla z dvojno možjo. Neprestano je piskala. Ko se je približeval naslednji postaji, ga je prevzemala groza. Vedel je, da jih čaka zanesljiva smrt, če proga ne bo prosta. Zdelo se mu je prav tako, kot da bi vozil ladjo po vihnem morju. Ko je zdrvel mimo postaje, si je z roko obrisal znoj s čela. Nato je prebudil kurjača.

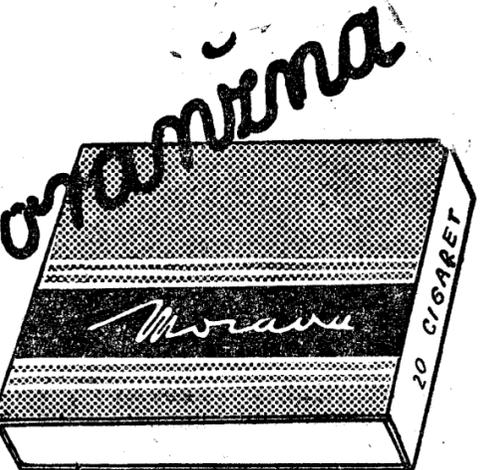
»Ragib, naloži na ogenj. Ničesar ne sprašuj. Čim hitreje moramo prispeti v Užice.«

Lokomotiva je piskala in divjala. Užice je bilo čedalje bliže. Vendar vanj ne sme, ker so bili tudi tam Nemci. Ustaviti se bo torej moral pred mestom. Na to pa, naj vsakdo gre, kamorkoli si želi.

»Nalagaj, Ragib, nalagaj! Moramo pohiteti. Midva izvajava važno nalogo.«

»Saj nalagam, Vojo... Toda, tebi se zelo mudi... Ko da bi bežal pred ognjem...«

»Dragi Ragib... Saj tudi gre za ogenj, ki pa je bolj vroč, kot si ga kdajkoli občutil... Zato nalagaj! Samo z ognjem lahko zbeživa pred drugim ognjem.« Ragib je pljunil v roke, zavil hitro lopato in še hitreje metal premog pod kotel. Vlak hiti mimo postaj. Nikitović ni gledal železničarjev na posta-

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec« Ljubljana, Beethovnova 10/1 — Tisk in klišej CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. preda! 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

jah, kako majoje z glavami, temveč mu je po glavi brodirala le misel, če bo ljudi, ki so obsojeni na smrt, srečno pripeljal v svobodo. Bal se je le tega, če mu bo nasproti pripeljal kak vlak. Na postaji Šargan Vtasi se je ustavil.

»Proga je alarmirana... Ze te zasledujejo... Ne boš se izvelkel. Najbolje bo, če ubogaš in se vrneš nazaj v Višegrad.«

»V Višegrad? In da sam sebi in še drugim zagtegnem vrv okrog vratu? Doslej je šlo vse posreči. Naprej!«

Nato pa naj vsakdo gre, kamorkoli si želi.

»Ljudje... Ljudje... Izstopite!«

V enem izmed vagonov je našel orožje, ki je bilo pripravljeno za transport. Razdelil ga je med svoje »potnike«. Ni ga bilo za vse, vendar dovolj, da bi se nekako obranili zasledovalcev...

»Sedaj pa spet nazaj v vagone. Peljemo naprej!«

Hiteli so mimo postaj... Kremna, Bioska, Vrutci...

»Nalagaj, Ragib, nalagaj!«

»Bojim se, da ti ne bo zmanjkalo vode v kotlu. Saj veš, voziva s polno parno, ustavljava pa se nikjer.«

»Kar verjeti ne morem, Ragib, da sem res ukradel vlak in petsto ljudi ter da sem peljal skozi toliko postaj, ne da bi se nam kaj pripetilo.«

Pred predorom številka 17 se je vlak ustavil. »Ragib, izskoči in odpiraj vagone... Kaj me gledaš? Pohiti!«

Nato je še sam izstopil in odpiral vrata na vagonih. Onstran predora so Staparji, le nekaj kilometrov naprej pa Užice.

»Ljudje, prispeli smo! Naprej ne moremo. Pokrijte orožje, nato pa se razidite po vaseh...«

Malo kasneje je bilo orožje že poskrito — nekaj v predoru, drugo pa v jami zraven predora. Takoj nato so se ljudje razšli.

Petsto človeških življenj, ki jih je bil Vojin rešil pred zanesljivo smrtjo, je ponovno krenilo v svobodo.

Tihomir Savič